

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
(Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Αθανάσιος Γ. Βουδούρης

**Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΥΠΑΓΩΓΗΣ
ΤΗΣ ΣΤΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
(1876 – 1883)**

*Με βάση την επιστολογραφία (1881 – 1883) του αρχidiaκόνου Μελετίου,
προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Καλλίνικο Φωτιάδη και άλλες πηγές*

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Α'

Τόμος 1 (2009)

Βέροια 2010

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Α'

Τόμος 1^{ος} (2009)

Ιδιοκτησία-Έκδοση

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Γραφεία

Δ.Δ. Φυτειάς Δοβρά, Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100

τηλ: 6946901531 - 6972549557

e-mail : emipi@ymail.com

[http// emiph.blogspot.com](http://emiph.blogspot.com)

Επιστημονική Επιτροπή

Καραγιάννη Φλώρα

Νίγδελης Παντελεήμων

Σέμογλου Αθανάσιος

Στεφανή Ευαγγελία

Συντακτική Επιτροπή

Βουδούρης Αθανάσιος

Καραγιάννη Φλώρα

Ξυνάδας Εμμανουήλ

Τσολαρίδης Απόστολος

Το Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Βουδούρης Γ. Αθανάσιος – Πρόεδρος

Ξυνάδας Γ. Εμμανουήλ – Αντιπρόεδρος

Ζιώγα Α. Ιωάννα – Γραμματέας

Γκαλίτσιος Β. Αντώνιος – Ταμίας

Κωνσταντούδης Α. Σταμάτης – Μέλος

Βουδούρης Γ. Νικόλαος – Μέλος

Ταναμπάση Γ. Αναστασία – Μέλος

Επιμέλεια Έκδοσης :

Αθανάσιος Γ. Βουδούρης

Αθανάσιος Γ. Βουδούρης

Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΥΠΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΣΤΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (1876 – 1883)

Με βάση την επιστολογραφία (1881 – 1883) του αρχιδιακόνου Με-
λετίου, προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Καλλίνικο Φωτιάδη
και άλλες πηγές

Οι παλαιότερες πληροφορίες για την επισκοπή

Η Καμπανία – Ρουμλούκι,¹ αποτέλεσε από τα τέλη, τουλάχιστον, της μεσοβυζαντινής περιόδου έδρα επισκόπου, ο οποίος υπαγόταν στην επισκοπική σύνοδο της μητρόπολης Θεσσαλονίκης.²

Οι παλαιότερες μαρτυρίες για την ύπαρξη της επισκοπής προέρχονται από ένα από τα «εκκλησιαστικά τακτικά» των ετών 901 – 907, της εποχής του Λέοντος Στ' του Σοφού, σύμφωνα με το οποίο η επισκοπή Καμπανίας καταλαμβάνει την έκτη θέση μεταξύ των δώδεκα επισκοπών της μητρόπολης Θεσσαλονίκης. Οι πληροφορίες που αφορούν την επισκοπή κατά την ύστερη Βυζαντινή περίοδο και τους πρώ-

1. Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος, *Ρουμλούκι – Ιστορία και Τοπογραφία*, τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1985. Για την προέλευση των ονομασιών βλ. Ο ίδιος, *Η Καμπανία (Ρουμλούκι) στα Βυζαντινά χρόνια. Ιστορία – Τοπογραφία – Λαογραφία*, τόμος Β', Θεσσαλονίκη 2004, 41 – 42, 254.

2. Αθανάσιος Αγγελόπουλος, "Η επισκοπική Σύνοδος της μητροπόλεως Θεσσαλονίκης και η σημασία αυτής σήμερα", *Θεολογία* 48 (1977) 795 – 824. Ο ίδιος, *Η Εκκλησία Θεσσαλονίκης (Δ' έκδοση)*, Θεσσαλονίκη 1995, 157 – 169. Ο ίδιος, *Εκκλησιαστική ιστορία – Η Εκκλησία των Νέων Χωρών*, Θεσσαλονίκη 1991, 26 – 30. Αθανάσιος Καραθανάσης – Γεώργιος Τριανταφυλλίδης (Αρχιμ.), *Επισκοπική Σύνοδος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας)*, Θεσσαλονίκη 1994.

τους αιώνες της Οθωμανοκρατίας είναι κυρίως αποσπασματικές, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σημαντικά κενά στην ιστορική της πορεία. Μόλις κατά το β' μισό του 18^{ου} αιώνα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι έχουμε πλέον σαφέστερη εικόνα για τη δομή και λειτουργία της, γεγονός που οφείλεται στην εύρεση και δημοσίευση ορισμένων σημαντικών επιστολών του επισκόπου Καμπανίας Θεόφιλου Παπαφίλη (1749 – 1795), οι οποίες σώζονται στον κώδικα 66 της μονής Βλατάδων Θεσσαλονίκης.³ Εντούτοις, οι πληροφορίες για την επισκοπή,

³ Σχετικές πληροφορίες για την επισκοπή και τον Θεόφιλο Παπαφίλη βλ. Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης, “Εκ του αρχείου της εν Τεργέστη ελληνικής κοινότητας Θεοφίλου επισκόπου Καμπανίας προς Γρηγόριον καθηγούμενον της παρά την Βέροϊαν ιεράς μονής Προδρόμου της Σκήτεως”, *Εκκλησιαστικός Φάρος* 12 (1913) 382. Βασίλειος Μυστακίδης, “Θεόφιλος Καμπανίας έργα και ημέραι – ανέκδοτα επιστολαί”, *Θεολογία* 7 (1929) 49 – 60, 110 – 123. Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, “Κατάλογος των εν τη Μονή Βλατάδων αποκειμένων κωδίκων”, *Γρηγόριος ο Παλαμάς* 2 (1918) 97 – 107. Ο ίδιος, “Ο Καμπανίας Θεόφιλος ο εξ Ιωαννίνων”, *Ηπειρωτικά Χρονικά* 72 (1927) 54 – 97. Γεώργιος Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας – Θεόφιλος Παπαφίλης, επίσκοπος Καμπανίας, Θεσσαλονίκη* 1992. Ο ίδιος, *Το ενδιαφέρον του επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου για τη μονή του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας*, «Πρακτικά Δημεριδας: Το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου («Σκήτη Βεροίας»)», Βέροια 1994, 71 – 97. Ο ίδιος, *Η Εκκλησία και τα σχολεία στη Νάουσα*, «Νάουσα 19^{ος} – 20^{ος} αι.», Νάουσα 1999, 89 – 102. Δημήτριος Γκίνης, “Η βιβλιοθήκη του Θεοφίλου Καμπανίας”, *Ο Ερανοστής* 1 (1963) 35. Απόστολος Γλαβίνας, “Η εν Ολύμπω ιερά πατριαρχική μονή του αγίου Διονυσίου κατά το δεύτερον ήμισυ του ΙΗ' αιώνας”, *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.* 26 (1981) 175 – 201. Ο ίδιος, “Ανέκδοτα κείμενα για το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας, από τον κώδικα 66 των Βλατάδων”, *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.* 27 (1987) 129 – 143. Ο ίδιος, *Ο Ναουσαίος δάσκαλος Αναστάσιος Καμπίτου*, «Επιστημονική Παρουσία Εστίας Θεολόγων Χάλκης Β'» (1991) 135 – 150. Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, *Ιστορία της ιεράς μονής Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας*, Βέροια 1995, 34 – 35. Ο ίδιος, *Το μετόχι της μονής Ταξιαρχών στη Νάουσα και η προσφορά του στην παιδεία με βάση ανέκδοτα επιγραφικά και άλλα στοιχεία*, «Προσωπογραφικά και Ιστορικά», Βέροια 2009, 235 – 237, 247 – 250. Χρίστος Κουλιούφας (Πρωτοπρ.), *Ο Θεόφιλος Καμπανίας και η εποχή του*,

ακόμη και για τους επόμενους αιώνες (19^{ος} – 1930),⁴ δεν επαρκούν για να καλύψουν πολλά από τα ζητήματα της ιστορίας της.⁵

Οι συνθήκες της προσωρινής υπαγωγής της επισκοπής στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης

Από τον κατάλογο των επισκόπων Καμπανίας, του Γ. Στογιόγλου,⁶ πληροφορούμαστε ότι η επισκοπή κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα υπήχθη προσωρινά στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, από τον Ιούνιο του 1879 έως τον Φεβρουάριο του 1882.⁷ Ωστόσο, τόσο ο ακριβής χρόνος, όσο οι λόγοι και οι συνθήκες που οδήγησαν στην προσωρινή αυτή υπαγωγή δεν έχουν μέχρι σήμερα αποσαφηνιστεί με ακρίβεια, δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, οι σωζόμενες πληροφορίες είναι κυρίως αποσπασματικές,⁸ καθώς δεν έχει δημοσιευθεί,

Θεσσαλονίκη 2000.

4. Κατά το έτος 1924 η επισκοπή εξελίσσεται σε μητρόπολη, για να καταργηθεί οριστικά το 1930.

5. Σύμφωνα με τον Γ. Στογιόγλου στο αρχείο της μητρόπολης Θεσσαλονίκης σώζονται ορισμένοι οθωμανικοί τίτλοι κυριότητας του 1845 της μονής αγίων Αναργύρων στο χωριό Νησί (Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας*, ό.π., 136 σ. 5). Επίσης, στα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (Γ.Α.Κ. – Ι.Α.Μ.), σώζεται ένας κώδικας πρακτικών της επισκοπής Καμπανίας, των ετών 1913 – 1914. Μελλοντική αξιοποίηση και δημοσίευση του παραπάνω υλικού θα μπορούσε να φωτίσει ακόμη περισσότερο τις γνώσεις μας για ζητήματα της επισκοπής.

6. Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας*, ό.π., 85.

7. Ως τελευταίος επίσκοπος του καταλόγου του Γ. Στογιόγλου, πριν από την προσωρινή υπαγωγή, μνημονεύεται ο Γρηγόριος Β' Γιάνναρης ο Λέσβιος (Μάρτιος 1876 – Μάιος 1879), μετέπειτα μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, ενώ ακολουθεί ο Νεόφυτος Β' (Φεβρουάριος 1882 – Απρίλιος 1892). Βλ. Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας*, ό.π., 85. Θεωρούμε ότι τα ακριβή χρονικά όρια που καθορίζουν τον χρόνο της αρχιερατείας των παραπάνω επισκόπων στην Καμπανία θα πρέπει, λόγω έλλειψης μέχρι στιγμής επαρκών πηγών και πληροφοριών, να επανεξεταστούν, όπως θα δούμε και στη συνέχεια.

8. Πληροφορίες για ζητήματα της ιστορίας της επισκοπής στις αρχές του

ακόμη, συστηματική εργασία για την ιστορία της επισκοπής.⁹ Το γεγονός της έλλειψης επαρκών πηγών διογκώνεται ακόμη περισσότερο εξαιτίας της καταστροφής μεγάλου μέρους του αρχείου της μητρόπολης Θεσσαλονίκης, με την πυρκαγιά στις 22 Αυγούστου του 1890, οπότε, πιθανότατα, καταστράφηκαν και τα παλαιότερα πρακτικά της επισκοπικής συνόδου της μητρόπολης, τα οποία προφανώς θα περιείχαν πληρέστερες πληροφορίες.¹⁰

Το δυσαναπλήρωτο κενό της έλλειψης των παραπάνω πρακτικών, έρχονται να καλύψουν, μερικώς, ορισμένα δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ερμής» Θεσσαλονίκης, του Σοφοκλή Κ. Γκαρπολά,¹¹ από τα οποία αντλούμε σημαντικές πληροφορίες για την εξεταζόμενη περίοδο. Με βάση τα παραπάνω δημοσιεύματα, το καθεστώς της προσωρινής υπαγωγής της επισκοπής στη μητρόπολη, ανάγεται χρονικά στο έτος 1876, οπότε η μητρόπολη, επί των ημερών του μετέπειτα Οικουμενικού Πα-

20^{ου} αι. βλ. Παύλος Πυρινός, *Βερωιώτικα σημειώματα – Εκκλησιαστικά, ιστορικά, εκπαιδευτικά, προσωπογραφικά κ.ά.*, Βέροια 2009, 109 – 114 (αναδημοσιεύεται παλαιότερο άρθρο του Π. Πυρινού, το οποίο πρωτοδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Λαός» (29 – 1 – 2006) με τον τίτλο «Επισκοπή Καμπανίας – Έγγραφα που την αφορούν»).

9. Το 2003 ο Γ. Δ. Τσιολάκης κατέθεσε, στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ., σχετική με την ιστορία της επισκοπής, από το 1891 έως το 1924, διπλωματική εργασία, αξιοποιώντας μεταξύ άλλων και ορισμένες ανέκδοτες πηγές. Βλ. Γεώργιος Δ. Τσιολάκης, *Η επισκοπή Καμπανίας από το 1891 μέχρι το 1924 με βάση ανέκδοτα στοιχεία*, Θεσσαλονίκη 2003 (ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία).

10. Ο παλαιότερος σωζόμενος σήμερα «Κώδικας των Πρακτικών της Επισκοπικής Συνόδου της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης», εντοπίστηκε για πρώτη φορά από τον Αρχιμ. Γεώργιο Τριανταφυλλίδη στο αρχείο της μητρόπολης, το 1974, και αφορά την περίοδο μεταξύ των ετών 1891 – 1924. Βλ. Καραθανάσης – Τριανταφυλλίδη, *Η επισκοπική, ό.π.*, 9 – 11.

11. Η εφημερίδα «Ερμής» εκδίδεται στη Θεσσαλονίκη από το 1875 έως τις αρχές του 1881, από τον Σοφοκλή Κ. Γκαρπολά. Για την ιστορική εξέλιξη της εφημερίδας βλ. Μανώλης Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 2000 (Β' έκδοση), 45 – 65. (Ευχαριστώ τον κ. Απόστολο Τσολαρίδη, για την παραχώρηση των φύλλων της εφημερίδας σε ηλεκτρονική μορφή).

τριάρχη Ιωακείμ Γ', εξέδωσε, την 1^η Αυγούστου 1876, εγκύκλιο συνοδικό επιτίμιο, σύμφωνα με το οποίο η επισκοπή Καμπανίας συγχωνεύεται προσωρινά στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Ως κύριοι λόγοι της προσωρινής αυτής πράξης εμφανίζονται οι εξής: α) Η λυπηρή και έκρυθμη κατάσταση, σε πνευματικό και ηθικό επίπεδο, με αρνητικές συνέπειες εναντίον των χριστιανών της επαρχίας, λόγω της πλημμυλούς αρχιερατικής δράσης και επιμέλειας και β) Τα δυσβάσταχτα χρέη της επισκοπής προς διάφορους δανειστές της, οι οποίοι διεκδικούσαν την αποπληρωμή τους.

Οι απαρχές του προβλήματος εντοπίζονται στην περίοδο της αρχιερατείας του επισκόπου Καμπανίας Ιερεμία (1870 – 1876), ο οποίος, μη μπορώντας να τακτοποιήσει τις οικονομικές εκκρεμότητες και υποχρεώσεις της επισκοπής, πιεζόμενος παράλληλα από τον μητροπολίτη και την επισκοπική σύνοδο της Θεσσαλονίκης για εξεύρεση λύσης στα προβλήματα της επαρχίας του, αναγκάζεται, τελικά, στα μέσα του 1876, να παραιτηθεί από τον επισκοπικό του θρόνο. Ήδη από το έτος 1874, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, στην προσπάθειά του να συγκεντρώσει την «αρχιερατική επιχορήγηση» του τρέχοντος έτους, για την εξόφληση των χρεών της επισκοπής Καμπανίας, διορίζει ως έξαρχο τον επίσκοπο Πέτρας Αθανάσιο, ο οποίος μεταβαίνει στην Καμπανία, στις αρχές Αυγούστου του 1874, «πρός ανακούφισιν τοῦ εἰς χρέη δυσβάστακτα περιπεσόντως ἀρχιερέως αὐτῶν».¹²

Διάδοχος του Ιερεμία στον θρόνο της Καμπανίας εκλέγεται ο πρώην πρωτοσύγκελλος της μητρόπολης Θεσσαλονίκης Γρηγόριος Γιάνναρης ο Λέσβιος, ο οποίος χειροτονήθηκε επίσκοπος Καμπανίας την Κυριακή 28 Νοεμβρίου 1876, στον μητροπολιτικό ναό αγίου Γρηγορίου του Παλαμά στη Θεσσαλονίκη, από τον μητροπολίτη Ιωακείμ και τους επισκόπους Κίτρους, Πολυανής, Ιερισσού και Αδραμερίου

12. Κώστας Σπανός, “Μία επιστολή του επισκόπου της Πέτρας προς τον μητροπολίτη της Θεσσαλονίκης αναφερόμενη στην επισκοπή της Καμπανίας”, *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)* 7 (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2009) 8.

(Δημοσίευμα Γ'). Όπως προκύπτει από τα αναφερόμενα δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ερμής», ο Γρηγόριος, φαίνεται ότι ουσιαστικά δεν υπηρέτησε συνεχόμενα στην έδρα του ως επίσκοπος Καμπανίας, καθώς εξακολουθούσε να διαμένει και να εργάζεται για μεγάλα χρονικά διαστήματα στη Θεσσαλονίκη, ιερουργώντας και κηρύττοντας σε ναούς της πόλης.¹³ Πιθανότατα, το γεγονός της παραμονής του Γρηγορίου στη Θεσσαλονίκη, να σχετίζεται και με την ολοκληρωτική, σχεδόν, καταστροφή της επισκοπικής του έδρας στην Κουλακιά, στις αρχές του 1876, λόγω πλημμύρας του ποταμού Αξιού,¹⁴ φαινόμενο που εξακολουθεί και στα επόμενα χρόνια να ταλαιπωρεί τους κατοίκους της περιοχής.¹⁵

Το ζήτημα, όπως πληροφορούμαστε από διατριβή ανώνυμου συ-

¹³ Ο Γρηγόριος φαίνεται ότι υπήρξε ευνοούμενος του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης και μετέπειτα Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ. Στις αρχές Μαρτίου του 1876 ορίζεται ως ένας από τους τρεις υποψηφίους για τη διαδοχή του παραιτηθέντα επισκόπου Αδραμερίου Ανθίμου, θέση την οποία τελικά καταλαμβάνει ο πρώην αρχιδιάκονος της μητρόπολης Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνος. Με την εκλογή του Ιωακείμ στον Οικουμενικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης, ο Γρηγόριος, ορίζεται τοποτηρητής της μητρόπολης ενώ, λίγο αργότερα, ύστερα από πρόσκληση του πατριάρχη, μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη, για να εκλεγεί στη συνέχεια μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως (1880). Κατά την περίοδο της επανάστασης του 1878 στον Όλυμπο, ο Γρηγόριος ορίζεται από τον Ιωακείμ ως επίτροπος της μητρόπολης Θεσσαλονίκης στην επισκοπή Κίτρους, προκειμένου να αντικαταστήσει, προσωρινά, τον εμπερίστατο επίσκοπο Κίτρους Νικόλαο. Μεταξύ των ενεργειών του συγκαταλέγεται και η συνάντησή του με τον πρόεδρο της Αμερικής στις 20 Απριλίου 1878, κατά την οποία ο Αμερικάνος πρόεδρος εκφράστηκε με συμπάθεια προς τους αγώνες των Ελλήνων, αναφέροντας τη φράση «*εὐχομαι ὅπως ἐκπληρωθῶσιν οἱ δίκαιοι πόθοι τοῦ ἑλληνισμοῦ*». Στις αρχές Νοεμβρίου 1878, υποβάλει, για άγνωστους λόγους, την παραίτησή του από τον θρόνο της Καμπανίας και δύο μήνες περίπου αργότερα, στα μέσα Ιανουαρίου του 1879, μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη, όπου εργάζεται μέχρι και την εκλογή του στο θρόνο της Φιλιππούπολης. Βλ. Εφημερίδα «Ερμής» (1876 – 1880).

14. Εφημερίδα «Ερμής» (Παρασκευή 6 Φεβρουαρίου 1876) 1.

15. Εφημερίδα «Ερμής» (Παρασκευή 16 Δεκεμβρίου 1877) 3.

ντάκτη, ο οποίος υπογράφει με το ψευδώνυμο «εἷς τῶν δανειστῶν»,¹⁶ που δημοσιεύτηκε στο υπ' αριθμ. 548 φύλλο της εφημερίδας «Ερμής»,¹⁷ ταλαιπώρησε την επαρχία για μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς να διαφαίνονται, μέχρι τα τέλη τουλάχιστον του 1880, προσπάθειες για βελτίωση της κατάστασης. Ο συντάκτης της διατριβής, κατηγορεί τον διάδοχο του Ιωακείμ, μητροπολίτη Καλλίνικο, ως εμφορούμενο από «υλικά κίνητρα», καθώς και για ανεπαρκή μέριμνα προς την κατεύθυνση αναζήτησης ουσιαστικής λύσης στα προβλήματα της επαρχίας, τόσο προς την κατεύθυνση της «πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ ἠθικῆς ἀναπλάσεως» των χριστιανών, όσο και προς την τακτοποίηση των οικονομικών εκκρεμοτήτων. Παρακινεί, ακόμη, τον Πατριάρχη Ιωακείμ, ο οποίος γνώριζε την κατάσταση ως πρώην μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, να λάβει μέτρα προς επίλυση των παραπάνω ζητημάτων, κυρίως μάλιστα σε ότι αφορά στην εξόφληση των χρεών προς τους δανειστές, σε επικείμενη πατριαρχική σύνοδο.¹⁸

Την ίδια περίοδο, με απόφαση της επισκοπικής συνόδου, ορισμένα από τα χωριά της επισκοπῆς Καμπανίας, τα οποία βρισκόταν «πέραν τοῦ Ἄξιου», προσαρτήθηκαν, για λόγους κυρίως διοικητικούς, στην επισκοπή Κίτρους.¹⁹ Η επισκοπή Καμπανίας χωρίστηκε σε δύο βασικές αρχιερατικές περιφέρειες, η πρώτη με έδρα την Κουλακιά – Χαλάστρα και η δεύτερη με έδρα το χωριό Νησί, οι οποίες διοικούνταν από αρχιερατικούς επιτρόπους της μητρόπολης Θεσσαλονίκης, που λογοδοτούσαν απευθείας στον μητροπολίτη, ενώ ο ίδιος ο μητροπολίτης επόπτευε, παράλληλα, τα τεκταινόμενα στην επαρχία, πραγματοποιώ-

16. Ο συντάκτης της διατριβής, όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από το περιεχόμενό της, υπήρξε λόγιος της εποχής. Δεν θα πρέπει να αποκλείσουμε ακόμη και το ενδεχόμενο να πρόκειται για λόγιο κληρικό της περιόδου.

17. Ανώνυμος (με το προσωνύμιο «εἷς τῶν δανειστῶν»), «Διατριβὴ τῆ συντάξει τοῦ Ἑρμοῦ», *Εφημερίδα «Ερμής» Θεσσαλονίκης* (25 Νοεμβρίου 1880) 3.

18. Συστηματικὴ ἔρευνα στο αρχεῖο του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως θα μπορούσε, ἴσως, να προσφέρει περισσότερες και ακριβέστερες πληροφορίες για το ζήτημα.

19. Ανώνυμος, «Διάφορα», *Εφημερίδα «Ερμής»* (7 Νοεμβρίου 1880) 1.

ντας συχνές περιοδείες. Η πρώτη αρχιερατική περιφέρεια καταλάμβανε το ανατολικό τμήμα της επισκοπής και η δεύτερη το δυτικό. Επίσης, οι αρχιερατικοί επίτροποι, κυρίως μάλιστα ο επίτροπος του Νησί-ου, φαίνεται ότι εξυπηρετούσαν και ορισμένες από τις ανάγκες της μητρόπολης (κυρίως εισπρακτικές και διοικητικές) και στις όμορες επισκοπές ή μητροπόλεις.

Το έκτακτο αυτό διοικητικό σύστημα – μέτρο, αν και φαίνεται ότι λειτούργησε αποδοτικά στον τομέα της εξυγίανσης των οικονομικών της επισκοπής, όπως προκύπτει από τα αναφερόμενα δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ερμής», δημιούργησε σημαντικά προβλήματα σε ουσιώδη ζητήματα της επαρχίας, καθώς η έλλειψη ικανών εκκλησιαστικών στελεχών (π.χ. πρωτοσύγκελλου, ιεροκήρυκα κ.α.), τα οποία θα ασχολούνταν με την τακτοποίηση και προώθηση τόσο των διοικητικών όσο και των πνευματικών αναγκών, υπήρξε ιδιαίτερα επιβλαβής. Η τακτική των συχνών και ενίοτε πολυήμερων επισκέψεων – περιοδείων του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης σε περιοχές της επισκοπής, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι λειτούργησε μόνο επικουρικά και σε περιορισμένη κλίμακα, προς την κατεύθυνση της μερικής κάλυψης ορισμένων από τις παραπάνω ανάγκες.²⁰

Οι επιστολές του αρχείου της μητρόπολης Θεσσαλονίκης

Σημαντικές πληροφορίες, για την ιστορία της επισκοπής, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, αντλούμε, επίσης, και από ορισμένες, αδημοσίευτες μέχρι σήμερα, επιστολές του αρχιερατικού επιτρόπου του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης και προϊσταμένου της μονής αγίων Αναργύρων Νησίου,²¹ αρχιδιακόνου Μελετίου.

20. Βλ. Δημοσιεύματα ΙΑ', ΙΒ', ΙΓ'.

21. Η μονή των Αγίων Αναργύρων στο χωριό Νησί, υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα μοναστήρια της επισκοπής, στα τέλη της Οθωμανοκρατίας. Η ύπαρξή της μαρτυρείται από τον 18^ο αιώνα, στις επιστολές του επισκόπου Καμπανίας Θεόφιλου Παπαφίλη. Δυστυχώς, όμως, όπως άλλωστε συμβαίνει και για ολόκληρη την επισκοπή Καμπανίας, οι σωζόμενες πληροφορίες για

Συγκεκριμένα, στο «*Ιστορικό Αρχείο της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης*» (Ι.Α.Μ.Θ.),²² σώζονται επτά επιστολές του Μελετίου προς τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Καλλίνικο Φωτιάδη,²³ οι οποίες γράφτηκαν μεταξύ των ετών 1881 και 1883.²⁴

Οι παραπάνω επιστολές, εκτός από την ημερομηνία παραλαβής και τον αριθμό πρωτοκόλλου, που φέρουν ως εισερχόμενα έγγραφα της μητρόπολης Θεσσαλονίκης, χαρακτηρίζονται και από έναν μεταγενέστερο αριθμό ταξινόμησης, με βάση τον χρόνο συγγραφής τους (από το 8517 έως το 8523). Οι περισσότερες διατηρούνται άρτιες και σε αρκετά καλή κατάσταση, αν και σε ορισμένες από αυτές παρατηρούνται μικρές φθορές από φωτιά.²⁵ Εξαίρεση, ως προς την αρτιότητα, αποτελεί η πρώτη, χρονολογικά, επιστολή η οποία είναι ελλιπής. Πληροφορίες για τον χρόνο συγγραφής της αντλούμε από το σημειώ-

την ιστορία της είναι αρκετά περιορισμένες. Από επιγραφή που σώζεται στο υπέρθυρο της νότιας εισόδου στο καθολικό της μονής, πληροφορούμαστε για την ανακαίνισή της που πραγματοποιήθηκε κατά το έτος 1815 καθώς και για την ανακαίνιση του νάρθηκα στα 1840. Αναφορές στη μονή γίνονται και από διάφορους Έλληνες και ξένους περιηγητές στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Βλ. Αντώνιος Μηλιαράκης, *Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά τον Emile Isambert*, Αθήναις 1878, 118 – 119, Νικόλαος Θ. Σχινάς, *Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, νέας οροθετικής γραμμής και Θεσσαλίας*, τ. Β', Εν Αθήναις 1886, 205.

22. Ι.Α.Μ.Θ., *Φάκελος 135, 23, Νησίον Ημαθίας*, (λυτά φύλλα).

23. Νικόλαος Λ. Φορόπουλος, «Καλλίνικος ο Φωτιάδης. Αποθανών ως μητροπολίτης Εφέσου (8.5.1924 – 16.1.1926)», *Θ.Η.Ε.* 7 (1965) 254. Ανδρέας Νανάκης (Αρχιμ.), «Νέα ιστορικά στοιχεία για τον Μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο Φωτιάδη (1841 – 1926) τον από Θεσσαλονίκης», *Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Θεολογίας Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης* 1 (1990) 163 – 195. Ο ίδιος, *Οικουμενικού Πατριαρχείου νεώτερα ιστορικά Α'*, Θεσσαλονίκη 2000, 39 – 82 (όπου και επιπρόσθετη βιβλιογραφία για τον μητροπολίτη Καλλίνικο Φωτιάδη).

24. Για την ακρίβεια, οι επιστολές γράφτηκαν κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ των μηνών Μαρτίου 1881 και Ιουνίου 1883.

25. Δεν θα πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο οι φθορές να οφείλονται στην πυρκαγιά του 1890.

μα πρωτοκόλλησής της στα γραφεία της μητρόπολης, στο οποίο αναγράφεται ότι παρελήφθη στις 30 Μαρτίου του 1881. Εξετάζοντας τον γραφικό χαρακτήρα του συντάκτη των επιστολών, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι και οι επτά αποτελούν ιδιόχειρα κείμενα του Μελετίου. Σε καμία από τις επιστολές δεν αναγράφεται το όνομα του παραλήπτη – μητροπολίτη, παρά μόνο ο τίτλος «Παναγιότατος». Ο αποστολέας των επιστολών υπογράφει με το μικρό του όνομα, ως «ὁ Μελέτιος», χωρίς την χρήση σχετικών τίτλων, αξιωμάτων ή ιδιοτήτων. Η δομή, η γλώσσα και η ορθογραφία τους παρουσιάζουν σχεδόν ενιαία μορφή. Εξαιρέση αποτελεί η δεύτερη χρονολογικά επιστολή (Επιστολή Β'), στην οποία παρατηρούνται λιγότερα ορθογραφικά λάθη και είναι γραμμένη σε περισσότερο επιμελημένη γλώσσα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες.

Οι επιστολές του Μελετίου παρουσιάζουν ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς αποτελούν ορισμένες από τις ελάχιστες σωζόμενες πηγές πληροφόρησης για ιστορικά ζητήματα της επισκοπής Καμπανίας, καλύπτοντας έτσι, ως ένα βαθμό, σημαντικά κενά της ιστορίας της περιοχής.

Ο αρχιερατικός επιτρόπος, αρχιδιάκονος Μελέτιος

Ένας από τους αρχιερατικούς επιτρόπους της μητρόπολης Θεσσαλονίκης στην επισκοπή Καμπανίας, κατά την περίοδο της προσωρινής υπαγωγής της στη μητρόπολη, υπήρξε ο αρχιδιάκονος Μελέτιος, ο οποίος ανέπτυξε δράση στη αρχιερατική περιφέρεια του Νησίου, στις αρχές της δεκαετίας του 1880.

Ο Μελέτιος, κατά τη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων του στην επαρχία, φαίνεται ότι επέδειξε ιδιαίτερο ζήλο σε αρκετούς τομείς της επαρχιακής ζωής. Εκτός από τις αρμοδιότητες που απέρρεαν από τα αξιώματα του αρχιερατικού επιτρόπου και του προϊσταμένου της μονής των αγίων Αναργύρων, υπήρξε, επίσης, υπεύθυνος για τη λειτουργία των σχολείων της αρχιερατικής του περιφέρειας, καθώς και για την είσπραξη των «*αρχιερατικών δικαιωμάτων*» του μητροπολίτη από τις γύρω μονές.

Η ταύτιση του με τον ηγούμενο Μελέτιο, το όνομα του οποίου, σύμφωνα με τον Δ. Πανταζόπουλο,²⁶ διατηρήθηκε στη λαϊκή μνήμη ως ηγούμενου της μονής των αγίων Αναργύρων στα τέλη της Οθωμανοκρατίας, είναι μάλλον δύσκολο να αποδειχθεί, με βάση τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, καθώς μέχρι στιγμής, οι μοναδικές επιβεβαιωμένες πληροφορίες για τη δράση του Μελετίου στην περιοχή προέρχονται από το περιεχόμενο των δημοσιευόμενων στην παρούσα μελέτη επιστολών.

Αν και στις επιστολές δε γίνεται σαφής αναφορά στον χρόνο κατά τον οποίο ο Μελέτιος εγκαταστάθηκε στη μονή, υποθέτουμε ότι η δράση του ξεκινάει κατά το 1880 ή στις αρχές του 1881 και εκτίνεται τουλάχιστον μέχρι και τα μέσα του 1883, δηλαδή για ενάμιση χρόνο περίπου επιπλέον, μετά από την ανάληψη των καθηκόντων του επόμενου επισκόπου Καμπανίας Νεοφύτου Β' (Φεβρουάριος 1882).²⁷ Τον Μάρτιο του 1881, με επιστολή του προς τον μητροπολίτη, παρακαλεί για μεσολάβηση της μητρόπολης προς τον «Κουμαντάρ Πασιά» (Γενικό Διοικητή - Νομάρχη) της Θεσσαλονίκης προκειμένου να του παραχωρηθεί μόνιμη φρουρά από τις τουρκικές αρχές της Βέροιας, ώστε να περιφρουρηθεί η μονή και τα γύρω χωριά από τον κίνδυνο ληστροικών επιθέσεων. Από την επιστολή διαφαίνεται ότι ο Μελέτιος, λόγω προφανώς του μικρού διαστήματος της παραμονής του στην περιοχή, επιχειρούσε να διασφαλίσει ευνοϊκές συνθήκες διαβίωσης, προκειμένου να μπορεί απρόσκοπτα να επιτελεί τα καθήκοντά του.

26. Πανταζόπουλος, *Η ιστορία του χωριού Νησιού*, ό.π., 37.

27. Ως χρονικό όριο της ανάληψης των καθηκόντων του επισκόπου Καμπανίας Νεοφύτου Β', λαμβάνουμε τις πληροφορίες που μας παρέχει ο Γ. Στογιόγλου. Βλ. Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας*, ό.π., 85.

Η μονή των αγίων Αναργύρων Νησίου

*Α' Δομές, περιουσία, κειμήλια, γεγονότα*²⁸

Η μονή των αγίων Αναργύρων στο χωριό Νησί,²⁹ μαρτυρείται από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, μέσα από τις επιστολές του επισκόπου Καμπανίας Θεόφιλου Παπαφίλη, ως ενοριακή μονή,³⁰ στην οποία εκκλησιάζονταν και οι κάτοικοι του χωριού Νησί.³¹ Ιδιαίτερη σχέση ανέπτυξε το μοναστήρι τόσο με τις κοντινές μονές αγίου Διονυσίου Ολύμπου και Τιμίου Προδρόμου Βεροίας,³² όσο και με τη μονή της αγίας

28. Ευχαριστίες οφείλονται στον εφημέριο του χωριού Νησί, π. Θεόδωρο Δαλήγκαρο, ο οποίος μου παρείχε ιδιαίτερη βοήθεια στη διάρκεια των επιτόπιων ερευνών μου στο καθολικό της παλαιάς μονής.

29. Σχετικά με τους θρύλους και τις παραδόσεις που συνδέονται με την ίδρυση της μονής βλ. Απόστολος Μ. Τζαφερόπουλος, *Ημαθία – Τουριστικός οδηγός*, Βέροια 1969, 131 – 132. Γεώργιος Χ. Χιονίδης, *Ιστορία της Βέροιας*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1970, 197 – 198. Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος, *Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1989 – 1995*, Θεσσαλονίκη 1996, 38 – 40.

30. Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας*, ό.π., 135.

31. Πιθανότατα, βόρεια του καθολικού της μονής των αγίων Αναργύρων υπήρχε παλαιό νεκροταφείο, όπως μαρτυρείται από την ανεύρεση στον χώρο αυτό οστών και νεκρικών αντικειμένων της περιόδου της Οθωμανοκρατίας, κατά τη διάρκεια εργασιών για την υποστύλωση του ναού. Επίσης, στον δυτικό τοίχο του ναού υπάρχει εντοιχισμένος μαρμαρίνος επιτύμβιος σταυρός του 1792, ο οποίος ανήκει σε κάποιον χριστιανό της περιοχής, με το όνομα «Κωνσταντίνος Παπαγιάννο(υ)», προερχόμενος πιθανότατα από το παρακείμενο νεκροταφείο. Ο σταυρός φέρει στο κέντρο του την εξής επιγραφή: «ΚΟΙ-ΣΤΑΤΝΗ/ΝΟΣ ΠΑΠΑΓΗ/ΑΝΟ ετος / 1792». Με βάση τις υπάρχουσες πληροφορίες δεν μπορούμε με βεβαιότητα να προσδιορίσουμε αν πρόκειται για μοναχό της μονής ή για λαϊκό χριστιανό της περιοχής. Επίσης, στον ανατολικό τοίχο του καθολικού σώζεται εντοιχισμένο μαρμαρίνο μέλος, πιθανότατα από άλλον επιτύμβιο σταυρό(;), το οποίο ενδεχομένως προέρχεται, επίσης, από το παλαιό παρακείμενο νεκροταφείο. Διακρίνεται αμυδρά η επιγραφή: «1814 – ιουνίου(;)».

32. Θεωρούμε ότι οι σχέσεις της μονής των αγίων Αναργύρων στο Νησί με τη μονή Τιμίου Προδρόμου Βεροίας δεν θα πρέπει αποτελέσουν σημείο σύν-

Αικατερίνης στο Σινά, όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από επιγραφές σε ιερά και λειτουργικά αντικείμενα, καθώς και από ενθυμήσεις σε βιβλία της μονής (εικ. 4).³³

Κατά το διάστημα της διακονίας του Μελετίου, η μονή των αγίων Αναργύρων Νησιού βρισκόταν σε «μεγαλοτάτην παραλυσίαν», προφανώς λόγω της εγκατάλειψής της για ορισμένο χρονικό διάστημα ή λόγω αδιαφορίας των προκατόχων του για πραγματοποίηση εργασιών συντήρησης, κυρίως σε βοηθητικούς χώρους της μονής.³⁴ Για τον λόγο

δεσης της μονής με τη λεγόμενη «Σκήτη της Βέροιας», όπως έχει υπονοηθεί κατά το παρελθόν. Βλ. Παπάζης, *Ιστορία της ιεράς μονής Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας*, ό.π., 34 – 35.

33. Σε ενθύμηση του 1773, σε χειρόγραφη ακολουθία του αγίου Μοδέστου, της μονής των αγίων Αναργύρων, στην οποία αναφερόμαστε αναλυτικότερα παρακάτω, αναγράφεται το όνομα κάποιου «Γεωργίου Σιναΐτου», προφανώς μοναχού της μονής αγίας Αικατερίνης του Σινά, ο οποίος ίσως να διέμεινε για ορισμένο χρονικό διάστημα στο Νησί.

34. Όπως πληροφορούμαστε από επιγραφή, η οποία σώζεται στο υπέρθυρο της νότιας εισόδου του καθολικού της μονής (εικ. 3), ο ναός των αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού ανοικοδομήθηκε, ίσως στη θέση παλαιότερου ναού, όπως μπορούμε να υποθέσουμε από τη χρήση πολλών οικοδομικών υλικών σε δεύτερη χρήση, κατά το έτος 1813, ενώ αργότερα, κατά το έτος 1840 πραγματοποιήθηκαν ανακαινιστικά έργα και στο νάρθηκα της μονής (εικ. 1). Απόπειρα δημοσίευσης της παραπάνω επιγραφής πραγματοποιήθηκε παλαιότερα από τον Δ. Πανταζόπουλο, (βλ. Πανταζόπουλος, *Η ιστορία του χωριού Νησιού*, ό.π., 39), η οποία όμως παρουσιάζει σημαντικά μεταγραφικά σφάλματα. Για τον λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη η αναδημοσίευση του κειμένου της επιγραφής, απαλλαγμένου από τις αβλεψίες της παραπάνω δημοσίευσης: «ΑΝΗΓΕΡΘΗ Ο ΠΑΡΩΝ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ ΚΩΣΜΑ ΚΑΙ ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΚΟΥ ΚΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝ/ΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ Εν ΕΤΗ : α' ω' γ' α' υ' γ' ο' σ' τ' ο' υ' : Ο ΔΕ ΝΑΡΘΙΞ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΝΑΚΑΙΝΗ'σθη / ΚΑΤΑ ΤΟ α' ω' μ' ΕΤΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ : α' : ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΓ. ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ ΚΟΥ ΚΟΥ / ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ. Συνδρομή μεν ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΗΜΑΝ-

αυτό, επισημαίνεται η ανάγκη πραγματοποίησης επισκευαστικών εργασιών σε εγκαταστάσεις της.

Την εποχή αυτή, η μονή διέθετε για τις ανάγκες της τουλάχιστον δύο άλογα και περισσότερα από εκατό πενήντα με διακόσια (150 – 200) πρόβατα, για τα οποία ήταν υποχρεωμένη να καταβάλει στις οθωμανικές αρχές αναλογία του «φόρου των προβάτων» (τζελεπικά).³⁵ Στο ταμείο της βρισκόταν τριάντα τρεις (33) οθωμανικές λίρες (σε μετζίτια και ντούμπλες), χίλια διακόσια (1.200) γρόσια (σε νομίσματα των είκοσι γροσιών) και τριακόσια (300) γρόσια σε «ανεβασμένον νόμισμα», όπως αναφέρει ο Μελέτιος. Στο χρηματοφυλάκιο της μονής φυλασσόταν επίσης ένας τορβάς με ασημένια αφιερώματα πιστών προς τη μονή, ένας ασημένιος σταυρός με «μονόκερο» και ορισμένα ακόμη σημαντικής αξίας αντικείμενα.³⁶

Στις 17 Φεβρουαρίου 1883 συνέβη ένα ιδιαίτερα δυσάρεστο περιστατικό στη μονή των αγίων Αναργύρων. Όπως αναφέρεται στην πέμπτη χρονολογικά επιστολή του Μελετίου (Επιστολή Ε'), κλάπηκαν τα χρήματα και ορισμένα σημαντικής αξίας αντικείμενα της μονής. Συ-

ΔΡΙΤΟΥ ΚΟΥ ΖΑΧΑΡΙΟΥ του και έπιτρόπου της ίδιας μονής, Δαπάνη δε τῶν ἐλεούντων / χριστιανῶν εἰς μνημόσυνων των.» Στο υπέρθυρο της νότιας εισόδου σώζεται, επίσης, παράσταση των αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού, η οποία φιλοτεχνήθηκε από ανώνυμο λαϊκό ζωγράφο της εποχής, πιθανότατα την ίδια περίοδο με τις εργασίες ανακαίνισης του καθολικού της μονής (εικ. 2).

35. Ο Γ. Στογιόγλου, αξιοποιώντας προγενέστερες πληροφορίες του Β. Δημητριάδη, αναφέρει ότι κατά την περίοδο του επισκόπου Καμπανίας Θεόφιλου (β' μισό 18^{ου} αι.), οι κάτοικοι της Καμπανίας ήταν απαλλαγμένοι από την καταβολή του «φόρου των προβάτων», γεγονός το οποίο, με βάση τα παρουσιαζόμενα στοιχεία, δεν ισχύει για τη μονή των αγίων Αναργύρων στο Νησί, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Βλ. Στογιόγλου, *Ιστορία*, ό.π., 63 – 64. Βασίλειος Δημητριάδης, “Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την Τουρκοκρατία”, *Μακεδονικά* 20 (1980) 422.

36. Για τα κειμήλια της μονής βλ. Γεώργιος Τριανταφυλλίδης (Αρχιμ.), “Τα μοναστήρια του Βάλτου στο Ρουμλούκι: αλυσίδα της πίστης Ρωμηοσύνης”, *Μακεδονική Ζωή* 204 (Μάιος 1983) 49 – 51 και Πανταζόπουλος, *Η ιστορία του χωριού Νησιού*, ό.π., 34 – 40.

γκεκριμένα, ο Μελέτιος πληροφορεί τον μητροπολίτη ότι κλέφτες, αφού πρώτα τρύπησαν τον τοίχο του δωματίου στο οποίο βρισκόταν το χρηματοφυλάκιο, αφαίρεσαν τα χρήματα και ορισμένα από τα κειμήλια της μονής. Ως ύποπτοι για την πράξη θεωρήθηκαν δύο πρώην υπάλληλοι του μοναστηριού, ο μάγειρας Κωνσταντίνος από το Βλαχολίβαδο και ο σελίτζης Χρύσος από τα Βοδενά. Ο Μελέτιος ενημέρωσε άμεσα τον Καϊμακάμη της Βέροιας για το περιστατικό, ο οποίος έστειλε στη μονή τουρκικό κλιμάκιο για την καταγραφή των απολεσθέντων χρημάτων και αντικειμένων.

Λίγους μήνες αργότερα, στις 8 Ιουνίου 1883, ο Μελέτιος ενημερώνει και πάλι τον μητροπολίτη για ένα εξίσου δυσάρεστο περιστατικό, την απώλεια δηλαδή σημαντικού αριθμού αρνιών του κοπαδιού της μονής, λόγω επιδημίας των προβάτων που μάστιζε την περίοδο εκείνη την περιοχή, εκφράζοντας παράλληλα τον φόβο για αύξηση των απωλειών.

Β' Προσωπογραφικά

Οι παλαιότερες μέχρι στιγμής πληροφορίες για πρόσωπα που σχετίζονται με τη μονή των αγίων Αναργύρων στο Νησί, προέρχονται από την αλληλογραφία του επισκόπου Θεοφίλου, στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα,³⁷ καθώς και από τις επιγραφές, στο καθολικό, σε ιερά αντικείμενα και βιβλία της μονής.³⁸

Σημαντικές είναι και οι πληροφορίες που αντλούμε για την προσωπογραφία της εξεταζόμενης περιόδου, μέσα από τις επιστολές του Μελετίου. Εκτός από το πρόσωπο του αρχidiaκόνου, την ίδια περίοδο,

37. Μυστακίδης, *Θεόφιλος Καμπανίας*, ό.π., 110 – 121. Ευστρατιάδης, “Κατάλογος”, ό.π., 97 – 107. Στογιόγλου, *Ιστορία επισκόπων Μακεδονίας*, ό.π. Παπάζης, *Ιστορία της ιεράς μονής Τιμίου Προδρόμου (Σκήτης) Βεροίας*, ό.π., 103 – 108 (όπου και επιπρόσθετη βιβλιογραφία).

38. Συμπληρωματικές πληροφορίες για πρόσωπα που σχετίζονται με τη μονή των αγίων Αναργύρων στο Νησί και την επισκοπή Καμπανίας κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα βλ. και Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, *Η ψαλτική παράδοση στην μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αι.*, Θεσσαλονίκη 2006, 74 – 76, 112 – 113 (ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία).

συναντούμε στη μονή των αγίων Αναργύρων και κάποιον μοναχό με το όνομα Δαβίδ, ο οποίος, όπως αναφέρεται σε μία από τις επιστολές, δεν επιθυμούσε πραγματικά να παραμείνει για πάντα στη μονή. Για τον λόγο αυτό, συχνά επιζητούσε αφορμές για να την εγκαταλείψει. Μάλιστα, ο Μελέτιος χρησιμοποιεί σκληρή γλώσσα εναντίον του, ονομάζοντάς τον «τυχοδιώκτη». Από την επιστολογραφία του Μελετίου πληροφορούμαστε ακόμη τα ονόματα δύο λαϊκών που σχετιζονταν με τη μονή, του μάγειρα Κωνσταντίνου από το Βλαχολίβαδο, ο οποίος προηγουμένως είχε διατελέσει μάγειρας και στη μονή Μακρουράχης και του σελίτζη Χρύσου, σλαβόφωνου από τα Βοδενά.

Τον Απρίλιο του 1883, η μητρόπολη Θεσσαλονίκης απέστειλε στη μονή τον ιερομόναχο(;) π. Ανθιμο, προκειμένου να αναλάβει τη διοίκηση της μονής, αντικαθιστώντας προφανώς τον Μελέτιο. Ο π. Ανθιμος, όπως αναφέρεται στην επιστολή της 18^{ης} Απριλίου 1883 (Επιστολή Στ') του Μελετίου, δεν πληρούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να αναλάβει τη διοίκηση της μόνης, καθώς ήταν «*ἀγράμματος καὶ ἀνήκανος διὰ μίαν τοιαύτην θέσιν καὶ ὡς λέγη εἶναι ἀδύνατον νά διηκῆσῃ ἓνα τοιοῦτον Μοναστήριον, ἀλλὰ διὰ νά μην φανῆ παρήκοος εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐκκλησίας ἔρχεται μετὰ δακρῦων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του, νά Σᾶς παρακαλέσῃ ἄν ἦτον τρόπος νά στήλητε ἄλλον τινά εἰς τό Μοναστήριον καὶ νά ἀπαλαχθῆ ἀπό αὐτό τό βάρος*». Πιθανότατα, λαμβάνοντας υπόψη το χρονικό διάστημα των δύο περίπου μηνών που μεσολαβεί μεταξύ της παραπάνω επιστολής με την επόμενη χρονολογικά επιστολή του Μελετίου προς τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, η αίτηση του π. Ανθίμου για απαλλαγή του από τα καθήκοντα του νέου προϊσταμένου της μονής, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι έγινε δεκτή. Από τις επιστολές πληροφορούμαστε, ακόμη, τα ονόματα δέκα τεσσάρων προσώπων που σχετιζόταν με την ευρύτερη περιοχή.³⁹

39. Οι πληροφορίες, οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικότερα σε συγκεκριμένες συνάψεις του παρόντος άρθρου, αφορούν τα εξής πρόσωπα: 1) Μιραλάης της Βέροιας Ναφίτζ Μπέης, 2) Ρογότης, ιδιοκτήτης των τσιφλικιών Καψωχώρι, Λουτρό και Κουλούρα, 3) Σελίχης, φοροεισπράκτορας – βοηθός του Μελετίου, 4) π. Νικόλαος, Αρχιερατικός επίτροπος του μητροπολίτη Θεσ-

Αξιόλογες πληροφορίες για πρόσωπα άλλων περιοχών που σχετίζονταν, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, με την επισκοπή και τη μονή των αγίων Αναργύρων, αντλούμε και από δύο ενθυμήσεις (εικ. 4), οι οποίες σώζονται σε χειρόγραφη ακολουθία του ιερομάρτυρα αγίου Μοδέστου, του 1773, που σήμερα φυλάσσεται στην ενορία του χωριού Νησί.⁴⁰ Από τις παραπάνω ενθυμήσεις, πληροφορούμαστε ότι ο κωδικογράφος ιερομόναχος Δαμιανός, από τη μονή του αγίου Διονυσίου Ολύμπου, έγραψε το 1773 την ακολουθία του αγίου Μοδέστου,⁴¹ η

σαλονίκης (πιθανότατα έξαρχος του μητροπολίτη στη Βέροια), 5) Αντώνιος Γεωργίου, μαθητής από το χωριό Γιδάς, 6) Αθανάσιος Μησήρης από το χωριό Σχοινιάς, 7) Θωμάς κεχαγιάς, 8) Διαμαντής από το χωριό Σκυλίτσι, 9) Ακριβος, γιος του Διαμαντή από το Σκυλίτσι, 10) Σινιόρ Σαούλ Μοδιάνο, πιθανόν ιδιοκτήτης του τσιφλικιού Νησί, 11) Χατζής, σελίτζης του Σαούλ Μοδιάνο, 12) Κόττσιος, έκτακτος βοηθός του Μελετίου, 13) Δ. Ζαχαριάδης από Θεσσαλονίκη και 14) Δαμιανός, μοναχός της μονής αγίου Διονυσίου Ολύμπου(;).

40. Η πρώτη από τις ενθυμήσεις, η οποία είναι γραμμένη στο τέλος της ακολουθίας, αναφέρει τα εξής (χωρίς ορθογραφικές διορθώσεις): «είλιφε τέλος ή παρούσα ακολουθία του αγίου / ιερομάρτυρος μοδέστου, επί έτους, εις τους / 1773 κατά μήναν, ιούλιον, εις τάς 16 διά / χειρός καμου του άμαθοϋς, και εύταιλοϋς των ι'ιερομονάχων, δαμιανου, του κε όλυμπιώτου:- / γεοργίου συναήτου», ενώ η δεύτερη, η οποία γράφτηκε λίγους μήνες αργότερα, σε λευκή σελίδα του κώδικα, (χωρίς ορθογραφικές διορθώσεις): «Τω παρόν μου ή φιλάδα είναι έν χωρίον λεγόμενον / ρέσιανην και έγράφικεν διά χειρός έν Ιερομονάχου / δαμιανου / από την μονήν του αγίου δυονισίου τουλήμπου / και εστάχοθεν διά χειρός έμου του άμαρτου / χατζη παπά παναγιώτου Ιερέως από ενοριάν / τής άκαταμαχήτου :- 1773 / σεπτεβριου – 12 / και δια έξοδον τής φιλάδας / μισίνι - - - 30 / πινακάδης - - 12 / τζηρίσι - - - 4 / 46 / και διά τον κόπον μου 15 / αυτί η φιλάδα 61».

41. Το γεγονός ότι ο κώδικας των αγίων Αναργύρων Νησίου, τον οποίο συνέγραψε ο Δαμιανός στα 1773 περιέχει την ακολουθία του αγίου Μοδέστου, ενισχύει την άποψη ότι η τιμή του αγίου Μοδέστου συνδέθηκε κατά τους δύο τελευταίους κυρίως αιώνες της Οθωμανοκρατίας με την τιμή του αγίου Διονυσίου Ολύμπου, λόγω του γεγονότος ότι και οι δύο άγιοι θεωρούνται προστάτες των οικόσιτων ζώνων, των χωραφιών και των αγροτικών εργασιών. Απόρροια του παραπάνω συσχετισμού αποτελεί και η ενσωμάτωση ευχών

οποία ανήκε αρχικά στο χωριό Ρέσιανη (σημερινό Βρυσάκι), το οποίο βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Νησί.⁴² Θεωρείται πολύ πιθανό ο κωδικογράφος Δαμιανός να ταυτίζεται με τον διατελέσαντα ηγούμενο της μονής του αγίου Διονυσίου Ολύμπου, ο οποίος διατηρούσε στενές σχέσεις με τον επίσκοπο Θεόφιλο.⁴³

Από τον ίδιο κώδικα, πληροφορούμαστε, επίσης, το όνομα του Χατζή παπά – Παναγιώτη, υιού του Θεοδώρου, ο οποίος υπήρξε εφημέριος της ενορίας Ακαταμαχήτου της Βέροιας, σταχωτής – βιβλιοδέτης, κωδικογράφος, συγγραφέας θεολογικών κειμένων και ενθυμήσεων και αργυροχρυσόχοος. Πρόκειται για έγγαμο κληρικό της μητρόπολης

του αγίου Μοδέστου στην τρίτη έκδοση της ακολουθίας του αγίου Διονυσίου, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, κατά το έτος 1901. Βλ. ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ / ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ / ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ / ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ / ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΟΛΥΜΠΩ ΟΡΕΙ ΤΗΣ ΘΕΤΤΑΛΙΑΣ ΕΚΛΑΜΨΑΝΤΟΣ / ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ / ΨΑΛΛΟΜΕΝΗ ΤΗ ΚΓ' ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ / Τανῦν τό τρίτον τύποις έκδοθεισα / τῆ δαπάνη τῆς ἱερᾶς Μονῆς καί τῆ φιλοτίμῳ / συνδρομῆ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν. / ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ / 1901 / ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, 66 – 68. Για την τιμή του αγίου Διονυσίου Ολύμπου ως προστάτη των ζώων και των αγρών βλ. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, *Οι σχέσεις των ιερών μονών Παναγίας Δοβρά και αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω με το χωριό Τσόρνοβο (Φυτειά) Ημαθίας (Από την περίοδο της Οθωμανοκρατίας έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα)*, «Ο κόσμος της ορθοδοξίας στο παρελθόν και στο παρόν», Θεσσαλονίκη 2006, 691 – 696. Ο ίδιος, “Παράδοση και τιμή του αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω στο χωριό Φυτειά (Τσόρνοβο) Ημαθίας”, *Περιοδικό «Φίλιππος» (Ι.Λ.Ε.Γ.Φ.)* 62 (Ιανουάριος – Μάρτιος 2009) 56 – 65.

42. Η ακολουθία γράφτηκε από τον κωδικογράφο Δαμιανό, πιθανότατα κατά παραγγελία των κατοίκων του χωριού Ρέσιανη (Βρυσάκι) και όχι κατά παραγγελία του σταχωτή Χατζή παπά – Παναγιώτη, ο οποίος, μάλιστα, θεωρούμε ότι δεν υπήρξε ποτέ κάτοχος του παραπάνω χειρογράφου, όπως εσφαλμένα υποστηρίζει ο Δ. Πανταζόπουλος (βλ. Πανταζόπουλος, *Η ιστορία του χωριού Νησιού*, ό.π., 46).

43. Γλαβίνας, “Η εν Ολύμπω”, ό.π., 188 – 192. Σε αχρονολόγητη επιστολή (≈1790) του μοναχού Δημητρίου της μονής αγίου Διονυσίου Ολύμπου προς τον επίσκοπο Καμπανίας Θεόφιλο, ο ιερομόναχος Δαμιανός αναφέρεται ως «προηγούμενος της μονής» βλ. Στογιόγλου, *Το ενδιαφέρον*, ό.π., 77, 96.

Βεροίας,⁴⁴ ο οποίος αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της περιόδου στην περιοχή, όπως αποδεικνύεται από το πολυδιάστατο έργο του.

Ο παπά Παναγιώτης, μας είναι γνωστός ήδη από το β' τέταρτο του 18^{ου} αιώνα (1744), χωρίς το προσωνύμιο «Χατζής», το οποίο προφανώς απέκτησε αργότερα με επίσκεψή του στους αγίους τόπους (*terminus post quem* 1762), μέσα από ενθυμήσεις σε χειρόγραφα και παλαιύτυπα της ευρύτερης περιοχής. Κατά το έτος 1744, αναλαμβάνει τη στάχωση και τη διακόσμηση παλαιτύπου ευαγγελίου του 1687, της ενορίας του Μεγάλου Σωτήρος,⁴⁵ όπως πληροφορούμαστε από χειρόγραφη ενθύμηση που σώζεται στο παραπάνω ευαγγέλιο,⁴⁶ το οποίο σήμερα φυλάσσεται στη συλλογή παλαιτύπων της ενορίας των αγίων Αναργύρων της Βεροίας.⁴⁷ Την ίδια περίοδο (μέσα 18^{ου} αιώνα), διακοσμεί ή εμπλουτίζει τη στάχωση δύο ακόμη ευαγγελίων, του ναού του Μεγάλου Σωτήρος (Χριστού)⁴⁸ και της αγίας Βαρβάρας,⁴⁹ τα οποία σήμερα

44. Σε ενθύμηση ιδιόχειρου κώδικα του παπά – Παναγιώτη, του 1762, που σήμερα φυλάσσεται στη μονή Τιμίου Προδρόμου Βεροίας, ο ίδιος μας πληροφορεί ότι δικαίωμα κατοχής του παραπάνω κώδικα είχε μόνο αυτός και τα παιδιά του, χωρίς ωστόσο να μας παρέχει περισσότερες πληροφορίες για την οικογενειακή του κατάσταση. Ευχαριστώ τον κ. Αντώνη Β. Γκαλίτσιο για την παραχώρηση φωτογραφιών του κώδικα, καθώς και τον ηγουμ. της μονής Τιμίου Προδρόμου Αρχιμ. Πορφύριο Μπατσαρά για τις σχετικές διευκολύνσεις.

45. Πρόκειται για τον βυζαντινό ναό της Αναστάσεως του Σωτήρος Χριστού (γνωστού σήμερα ως «Εκκλησία του Χριστού», στην οδό Κοντογεωργάκη), των αρχών του 14^{ου} αιώνα, ο οποίος στο εσωτερικό του είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του ζωγράφου Γεωργίου Καλλιέργη.

46. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, “Οι «κατάρες» των διαθηκών, των επιγραφών και των ενθυμήσεων παλαιτύπων βιβλίων της επαρχίας Βεροίας, κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας”, *Πολιτιστικά Δρώμενα* 43 (Μάρτιος – Μάιος 2007) 25. (Οπου παρατίθεται το κείμενο και φωτογραφία της χειρόγραφης ενθύμησης του 1774, του παπά – Παναγιώτη).

47. Αρ. Καταγραφής *Βουδούρη – Λιούλια – Ξυνάδα*: ΒΕΡ – 03 – 027.

48. Η διακόσμηση του ευαγγελίου, όπως πληροφορούμαστε από ενθύμηση του παλαιτύπου, αποτελεί δέηση της δούλης του Θεού Πάλκως, η οποία συνδράμει, επίσης, στη διακόσμηση ευαγγελίου του ίδιου ναού, που φυλάσ-

φυλάσσονται στο Βλαχογιάννειο Μουσείο Νεότερης Ιστορίας και Τέχνης της Βέροιας.⁵⁰

Στις 11 Ιανουαρίου 1762, υπογράφει, ως «παπά – Παναγιώτης», σε ενθύμηση σε ιδιόχειρο χειρόγραφο κώδικά του, τον οποίο τιτλοφορεί «Ο Νόμος». Ο κώδικας, μεταξύ άλλων, περιέχει απαντήσεις σε νομοκανονικά και πνευματικά ζητήματα της εποχής.⁵¹ Σήμερα, φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη της μονής Τιμίου Προδρόμου Βεροίας.

Ο Χατζή παπά Παναγιώτης υπογράφει, ως σταχωτής, και σε ενθύμηση του 1770,⁵² στον χειρόγραφο κώδικα Κ.Β.2 (αρ. εισ. 2042) της

σεται στους αγίους Αναργύρους Βέροιας, καθώς και στην αγιογράφηση των τοιχογραφιών στην εξωτερική όψη του βόρειου τοίχου του ναού της Αναστάσεως του Σωτήρος Χριστού (1727). Για το πρόσωπο και τη δράση της «Πάλκως» εκπονεί σχετική εργασία ο κ. Στέργιος Λιούλιας.

49. Σε επιγραφή (εγχάρακτη ενθύμηση), στο εξώφυλλο της στάχωσης του ευαγγελίου, αναγράφονται τα εξής: «† ΤΟ ΑΡΟΝ ΕΥ/ΑΝΓΓΕΛΙΩΝ / ΥΠΑΡΧΙ ΤΗΣ Α/ΓΗΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ / ΣΗΝΔΡΟΜΗΣ ΔΙ/ΜΗΤΡΙΟΥ ΙΕΡΕΥ».

50. Λεπτομερέστερη εξέταση των παραπάνω παλαιτύπων, τα οποία εκτίθενται σε προθήκες στο Βλαχογιάννειο μουσείο, δεν έγινε μέχρι στιγμής εφικτή. Η χρονολόγηση των παραπάνω ευαγγελίων, σύμφωνα με πληροφοριακή επιγραφή του μουσείου, τοποθετείται στις αρχές του 17^{ου} αιώνα. Δεν αποκλείεται να πρόκειται για χρονολόγησή τους με βάση τον χρόνο έκδοσης των παλαιτύπων, καθώς, όπως μπορούμε εκ πρώτης όψεως να συμπεράνουμε, η στάχωσή τους περιέχει πολλά μεταγενέστερα στοιχεία. Μελλοντική εξέτασή τους θα μπορούσε να προσφέρει περισσότερες πληροφορίες για το εργαστήριο του Χατζή παπά – Παναγιώτη, ενδεχομένως και για άλλα σχετικά ζητήματα.

51. Ο κώδικας έχει γραφτεί σε διάφορες περιόδους, κυρίως του β' μισού του 18^{ου} αιώνα, περίοδος που χαρακτηρίζεται από γενικότερη τάση για επαναπροσέγγιση της νομοκανονικής παράδοσης της ορθόδοξης εκκλησίας. Συνσηματική μελέτη του περιεχομένου του, θα μπορούσε να συμβάλει στην έρευνα του αντίκτυπου και των επιρροών της παραπάνω τάσης και στην επαρχία της Βέροιας, ζήτημα για το οποίο ευελπιστούμε, μελλοντικά, να παρουσιάσουμε νεότερα στοιχεία.

52. Βλ. Παντελεήμων Καλπακίδης (Μητροπολίτης Βεροίας), *Το μοναστήρι της Παναγίας Δοβρά, ιστορία και θαύματα*, Βέροια 2002, 25.

Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας (εικ. 5),⁵³ ο οποίος ανήκε στο μοναστήρι της Παναγίας Δοβρά.⁵⁴

Όπως καθίσταται προφανές, από τις παραπάνω πηγές, αντλούμε αξιόλογες πληροφορίες για τη λειτουργία ενός σημαντικού εργαστηρίου αργυροχρυσοχοΐας και σταχώσεων βιβλίων στη Βέροια του 18^{ου} αιώνα, το οποίο αναλαμβάνει τη βιβλιοδεσία και διακόσμηση χειρογράφων και παλαιτύπων στη γύρω περιοχή.⁵⁵

53. Ο Δ. Παπάζης, μεταγράφει το όνομα του Χατζή παπά – Παναγιώτη ως «Χατζή Σάββας Παναγιώτης», θεωρώντας τον ως πιθανό μοναχό – αδελφό της μονής Δοβρά, υπόθεση η οποία, με βάση τα νέα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, αναιρείται. Επίσης, σημειώνουμε ότι το ορθό όνομα του αναφερόμενου στην ίδια ενθύμηση Αγαρηνού – Τούρκου, για τον οποίο γίνεται λόγος και στη συνέχεια, είναι, χωρίς ορθογραφικές διορθώσεις: «Τιλιπάλας κατά πολλᾶ κακοπιός ἄνθρωπος», αντί του «Τηλιβάλας Καταγολλάς». Βλ. Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, *Η ιερά μονή Παναγίας Κουκουμητριώτισσας η επονομαζόμενη Δοβρά. Συμβολή στην ιστορία της μέχρι την απελευθέρωση του 1912, Βέροια 1999*, 35.

54. Βλ. Λίνος Πολίτης, “Συνοπτική αναγραφή χειρογράφων ελληνικών συλλογών”, *Παράρτημα Ελληνικών* 25 (1976) 37. Από τον κώδικα (κατάστιχο) σώζονται μόνο τα εξώφυλλα της στάχωσης. Εσωτερικά της ξύλινης δερματόδετης πινακίδας του εξωφύλλου, σώζεται επικολλημένο φύλλο στο οποίο αναγράφονται ενθυμήσεις των ετών 1770 και 1807. Οι ενθυμήσεις του 1770 (10 Οκτωβρίου 1770) γράφτηκαν από τον σταχωτή Χατζή παπά – Παναγιώτη και μας παρέχουν πληροφορίες για πρόσωπα και γεγονότα που συνδέονται με τη μονή της Παναγίας Δοβρά (Ντοβρά), τη δράση και τον θάνατο του «Αγαρηνού» Τιλιπάλα (Δελή Πάλα;) στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και για τη στάχωση του κώδικα. Στο τέλος του σημειώματος, ο Χατζή παπά – Παναγιώτης υπογράφει ως εξής: «διά χειρός ἐμού τού ἁμαρτουλού χατζη παπά παναγιώτου ιερέως εἰού θεοδώρου / και δια ἔξοδον ἔχη ἀκόλαις – φίλα – 1-6 κάμνουν 36 / ἔτι τζηρήσι καί το τσιγέλη(;) --- 9 / και δια τον κόπον 15 / 60». Η ενθύμηση του 1807 (15 Φεβρουαρίου 1807), ο συντάκτης της οποίας παραμένει άγνωστος, αναφέρεται στην επίσκεψη κάποιου απεσταλμένου του Αλή – Πασά των Ιωαννίνων, με το όνομα «Ντάσιογλου», στη Βέροια, τη Νάουσα και τα Βοδενά.

55. Ευελπιστούμε να προσεγγίσουμε αναλυτικότερα το θέμα σε μελλοντική μας μελέτη.

Οικονομικά ζητήματα της επαρχίας

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, μία από τις αρμοδιότητες του Μελετίου, ως αρχιερατικού επιτρόπου του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, ήταν και η είσπραξη των ετήσιων οικονομικών δικαιωμάτων της μητρόπολης από τις γύρω μονές. Στις 5 Ιουλίου 1881, ο Μελέτιος ενημερώνει τον μητροπολίτη για την επικείμενη περιοδεία του στις μονές αγίου Διονυσίου Ολύμπου, Τιμίου Προδρόμου Βεροίας και Θεοτόκου Καλλίπετρας, για τη συγκέντρωση των οφειλόμενων χρημάτων. Πληροφορεί, μάλιστα, τον μητροπολίτη για την άρνηση του ηγουμένου της Καλλίπετρας⁵⁶ να τακτοποιήσει τις οικονομικές του εκκρεμότητες, παρακινώντας τον να παραγγείλει στον αρχιερατικό του επίτροπο παπά Νικόλαο να τον παύσει από τα καθήκοντά του, αναφέροντας τα εξής: «ὁ δὲ Ἡγούμενος Καλληπέτρας δυστροπεῖ καὶ δὲν θέλει νὰ πληρώσῃ, καὶ γράψῃτε πρὸς τὸν ἐπίτροπόν Σας π: νικόλαον νὰ τὸν παύσῃ».

Ο Μελέτιος, σε υστερόγραφο σημείωμα, της δεύτερης χρονολογικά επιστολής του (Επιστολή Β'), ενημερώνει τον μητροπολίτη ότι κάποιος από τους μοναχούς των παραπάνω μονών, με το όνομα Δαμιανός, του υποσχέθηκε ότι θα αναλάμβανε ο ίδιος την αποστολή βουτύρου, από το μοναστήρι του προς τη μητρόπολη, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται στην επιστολή το όνομα του μοναστηριού στο οποίο διέμενε ο Δαμιανός. Είναι πολύ πιθανό να πρόκειται για μοναχό της ιεράς μονής αγίου Διονυσίου Ολύμπου, η οποία διατηρούσε σχέσεις με την επισκοπή Καμπανίας και το μοναστήρι των αγίων Αναργύρων στο Νησί, από την εποχή, ακόμη, του Θεοφίλου.

Εκπαιδευτικά ζητήματα της επαρχίας

Αξιόλογες είναι, επίσης, οι πληροφορίες που αντλούμε, σχετικά με

56. Μέχρι στιγμής, το όνομα του ηγουμένου της Καλλίπετρας, που αναφέρεται στην επιστολογραφία του Μελετίου, παραμένει άγνωστο, καθώς δεν είναι δυνατό να ταυτιστεί με κάποιον από τους γνωστούς ηγουμένους της μονής από άλλες πηγές. Βλ. Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, "Συμβολή στη μελέτη της ιστορίας της Ιεράς Μονής Παναγίας Καλήπετρας μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα", *Γρηγόριος ο Παλαμάς 783* (Μάιος – Αύγουστος 2000) 616 – 619.

ορισμένες από τις ενέργειες και το ενδιαφέρον του Μελετίου για τα εκπαιδευτικά ζητήματα της επαρχίας, μεταξύ των ετών 1880 – 1883. Με εντολή προφανώς του μητροπολίτη, ο Μελέτιος κατέβαλε προσπάθειες για την εξεύρεση πόρων και κατάλληλου διδακτικού προσωπικού, μεριμνούσε για τη μισθοδοσία των δασκάλων, τη βελτίωση των κτιριακών εγκαταστάσεων των χώρων διδασκαλίας και την αντιμετώπιση διαφόρων εκπαιδευτικών προβλημάτων. Επίσης, επέβλεπε τη διεξαγωγή των εξετάσεων των σχολείων της δικαιοδοσίας του, οι οποίες πραγματοποιούνταν στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς, κατά τον μήνα Ιούνιο. Ορισμένα από τα διδασκόμενα μαθήματα των σχολείων της επισκοπής ήταν τα ελληνικά, η γεωγραφία, τα θρησκευτικά, η γυμναστική και η ωδική.

Συγκεκριμένα, οι πληροφορίες, που αντλούμε από τις επιστολές, αφορούν τρία από τα σχολεία της επισκοπής, της Κουλούρας, του Λουτρού και του Γιδά, τα οποία διοικούνταν από σχολικούς εφόρους των χωριών. Συχνά γίνεται λόγος προς τον μητροπολίτη για την ανάγκη οικονομικής ενίσχυσης των σχολείων Κουλούρας και Λουτρού από τον «έν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο»⁵⁷, ο οποίος είχε ψηφίσει την «ετήσια συνδρομή» των δέκα (10) λιρών για κάθε ένα από τα σχολεία αυτά. Τα χρήματα της συνδρομής προοριζόταν για την κάλυψη λειτουργικών εξόδων και την πληρωμή μισθών των δασκάλων. Στις 11 Ιανουαρίου 1883, ο Μελέτιος δηλώνει χαρακτηριστικά προς τον μητροπολίτη ότι «*αν δέν στείλει ό Σύλλογος τάς 20 λίρας διά τῶν δύο σχολείων διαλύωνται, καί ἄς πράξη ό πρόεδρος τό συμφερότερον*».

Στο τέλος του σχολικού έτους 1880 – 1881, ο Μελέτιος, με εντολή του μητροπολίτη, παρακολούθησε, μαζί με τον διευθυντή της Ελληνικής Σχολής της Βέροιας, τις ετήσιες εξετάσεις των σχολείων Κουλούρας, Λουτρού και Γιδά, προκειμένου να διαπιστώσει αυτοπροσώπως τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα της σχολικής χρονιάς. Μετά το τέλος των εξετάσεων, απέστειλε προς τον μητροπολίτη επιστολή – έκθεση, στις 5

57. Βλ. Σιδηρούλα Ζιώγου – Καραστεργίου, *Η εκπαίδευση στη Θεσσαλονίκη: Η περίοδος της Τουρκοκρατίας*, «Τοῖς αγαθοῖς βασιλεύουσα Θεσσαλονίκη, Ιστορία και Πολιτισμός», Θεσσαλονίκη 1997, 362 – 376.

Ιουλίου 1881 (Επιστολή Β'), παρουσιάζοντας την κατάσταση των παραπάνω σχολείων.

Οι εξετάσεις του σχολείου Κουλούρας υπήρξαν, σύμφωνα με τον Μελέτιο, ιδιαίτερα επιτυχείς. Στην έκθεσή του εκφράζεται με επαινετικά λόγια για το σχολείο, το οποίο προόδευε με «γιγαντιαία βήματα», ενώ, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ο δάσκαλός του «είργασθη ἐπιμελῶς, ἐνσυνειδήτως καί μετά πολλοῦ ζήλου, ἐδίδαξε τά διάφορα μαθήματα κατά τήν νέαν μέθοδον λίαν ἐπιτυχῶς».

Κατά το σχολικό έτος 1880 – 1881, στο σχολείο φοιτούσαν πενήντα μαθητές. Λόγω του γεγονότος της ραγδαίας αύξησης των μαθητών του, ο Μελέτιος κατάφερε να πείσει τους σχολικούς εφόρους να κατασκευάσουν δύο νέες αίθουσες διδασκαλίας, στις οποίες θα φοιτούσαν οι μαθητές της πρώτης τάξης. Φρόντισε, επίσης, κατά το επόμενο σχολικό έτος 1881 – 1882, να προσληφθεί και νέος δάσκαλος για τη διδασκαλία των μαθημάτων της πρώτης τάξης, καθώς και μία ακόμη δασκάλα για την πληρέστερη κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών.

Σε αντίθεση με την εικόνα που παρουσίαζε το σχολείο της Κουλούρας, στο Λουτρό «αί ἐξετάσεις τοῦ σχολείου (...) ὑπῆρξαν καθ' ὅλα ἀτυχεῖς, ἡ δέ ἐκ τούτου ἀπογοήτευσις πλήρης. εἰς μάτην παρήλθε διά τους μαθητάς ὀλόκληρον ἔτος», όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Μελέτιος, αποδίδοντας τις ευθύνες τόσο στον δάσκαλο ο οποίος δεν εργάστηκε με ευσυνειδησία, όσο και στους εφόρους του σχολείου οι οποίοι αδυνατούσαν, λόγω του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου τους, να εποπτεύσουν τη διδασκαλία.

Την ίδια αρνητική εικόνα με το Λουτρό παρουσίαζε και το σχολείο του Γιδά, χωρίς ωστόσο να γίνεται στις επιστολές λεπτομερής αναφορά στη γενικότερη κατάσταση που επικρατούσε σε αυτό.⁵⁸

⁵⁸ Επιπρόσθετες πληροφορίες για τη λειτουργία σχολείων της περιοχής στα επόμενα χρόνια βλ. Γεωργίου Ντελιόπουλου, «Η κατάσταση της παιδείας στην περιοχή του Ρουμλουκιού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με βάση τις καταγραφές του επιθεωρητή Δ. Μ. Σάρρου», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)* 6 (Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2009) 14.

Η φιλανθρωπική και κοινωνική δράση του Μελετίου

Εκτός από την εκτέλεση των διοικητικών, εκκλησιαστικών και λοιπών αρμοδιοτήτων του, ο Μελέτιος, επέδειξε ενδιαφέρον και για την κοινωνική προσφορά προς τους κατοίκους της επισκοπής. Με επιστολή του, στις 20 Οκτωβρίου 1881, παρακαλεί τον μητροπολίτη να μεσολαβήσει προς τον «έν Θεσσαλονίκη Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο», προκειμένου να δεχθεί ως υπότροφο κάποιον ορφανό από πατέρα μαθητή της Δ' τάξης του Δημοτικού από τον Γιδά, με το όνομα Αντώνιος Γεωργίου, διότι η μητέρα του, λόγω οικονομικών προβλημάτων, αδυνατούσε να τον στείλει στο σχολείο της Βέροιας.

Επίσης, στις 11 Ιανουαρίου 1883, παρακαλεί και πάλι τον μητροπολίτη να μεσολαβήσει προς τις τουρκικές αρχές της Θεσσαλονίκης, προκειμένου να αποφυλακιστεί ένας νεαρός από το χωριό Σκυλίτσι, με το όνομα Ακρίβος γιος του Διαμαντή, ο οποίος είχε ήδη εκτίσει την ποινή που του είχε επιβληθεί, αλλά εξακολουθούσε να κρατείται αναίτια στις φυλακές.

Διοικητικά και κοινωνικά ζητήματα της επαρχίας

Βασικές ασχολίες των κατοίκων της περιοχής, με βάση τις παρεχόμενες από τον Μελέτιο πληροφορίες, υπήρξαν κυρίως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία και το κυνήγι τοπικών θηραμάτων.⁵⁹ Μία από τις κύριες αγροτικές ασχολίες τους ήταν η καλλιέργεια και συγκομιδή τριφυλλιού,⁶⁰ το οποίο προοριζόταν για τις επισιτιστικές ανάγκες των οικόσιτων ζώων, με βασικό προορισμό την αγορά της Θεσσαλονίκης. Μάλιστα, ο Μελέτιος μας πληροφορεί, ακόμη, ότι η μεταφορά του τριφυλλιού από την περιοχή της Καμπανίας προς τη Θεσσαλονίκη, γίνονταν από «αραπάδες» μεταφορείς (κιρατζίδες).

Την περίοδο της διακονίας του Μελετίου, τα τσιφλίκια Καψοχώρι,

59. Αναφέρονται τα εξής θηράματα της περιοχής: φασιανοί, μπεκάτσες, αγριόπαπιες, ζαρκάδια.

60. Η ενασχόληση των κατοίκων της περιοχής με τη συγκομιδή τριφυλλιού μαρτυρείται ήδη από τον 18^ο αιώνα. Βλ. Στογιόγλου, *Ιστορία*, ό.π., 63 – 64.

Λουτρό και Κουλούρα υπήρξαν ιδιοκτησία μέλους της γνωστής χριστιανικής οικογένειας Ρογκότη της Θεσσαλονίκης.⁶¹ Στα παραπάνω τσιφλίκια έδρευε μόνιμη τουρκική φρουρά, κατά παραχώρηση του Μιραλάη⁶² της Βέροιας Ναφίζ μπέη. Στις 20 Οκτωβρίου 1881, ο Μελέτιος πληροφορεί τον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, εκτελώντας εντολή του, ότι τα τσιφλίκια Ποζιαρίτες (Κεφαλοχώρι), Ξεχασμένη και Τοπτζιλάρ⁶³ πωλούνται.

Στις επιστολές του Μελετίου γίνεται, επίσης, αναφορά σε κάποιον «σελίτζη» (υπηρέτη) του Εβραίου μεγαλέμπορου της Θεσσαλονίκης «Σινιόρ Σαούλ Μοδιάνου»,⁶⁴ με το όνομα Χατζής.⁶⁵ Σύμφωνα με πληρο-

61. Η οικογένεια Ρογκότη υπήρξε μία από τις επιφανέστερες χριστιανικές οικογένειες της Θεσσαλονίκης, στα τέλη της περιόδου της Οθωμανοκρατίας. Αρκετά μέλη της κατείχαν αξιόλογες θέσεις στην εμπορική, οικονομική και διοικητική ζωή της πόλης. Επίσης, μέλη της οικογένειας, διακρίθηκαν για την προσφορά τους στα κοινωφελή ιδρύματα της Θεσσαλονίκης (σχολεία, νοσοκομείο κ.λ.π.). Σημαντικές πτυχές της δράσης και προσφοράς της οικογένειας αντλούμε μέσα από δημοσιεύματα της εφημερίδας «Ερμής» της Θεσσαλονίκης, των ετών 1875 – 1881. Βλ. και Στέφανος Ι. Παπαδόπουλος, *Οι επαναστάσεις του 1854 και 1878 στην Μακεδονία*, Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1970, 84 – 85. Mark Mazower, *Θεσσαλονίκη πόλη των φαντασμάτων – Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι 1430 – 1950*, Αθήνα 2004, 284.

62. Ο όρος «Μιραλάης» (τουρκ. Miralay) δηλώνει τον υψηλόβαθμο αξιωματικό του οθωμανικού στρατού ο οποίος συνδέεται με το τιμαριακό σύστημα. Βλ. Antonios Anastasopoulos, *Imperial institutions and local communities: Ottoman Karaferye, 1758 – 1774*, Cambridge 1999, 72.

63. Πιθανότατα πρόκειται για το χωριό Τόψι (τουρκ. Topci – πληθ. Topcilar) σημερινή «Γέφυρα» Θεσσαλονίκης. Με το όνομα αυτό, επίσης, ο Ν. Θ. Σχινάς, αναφέρει οικισμό κατοικούμενο από Οθωμανούς, ο οποίος βρισκόταν «μεταξύ τῶν ὁδῶν τῶν ἀγροσῶν ἀπὸ Κοζάνης πρὸς Βέρροϊαν». Βλ. Σχινάς, *Οδοιπορικαὶ σημειώσεις, ὁ.π.*, 153. Πρβλ. και Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, “Η Ημαθία μέσα από τις «Οδοιπορικές Σημειώσεις» του Νικολάου Θ. Σχινά”, *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)* 6 (Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2009) 8 – 9.

64. Για το πρόσωπο του Σαούλ Μοδιάνο και τη δράση μελών της οικογένειας βλ. Γιοζέφ Νεχαμά, *Ιστορία των Ισραηλιτών της Σαλονίκης*, βιβλίο τρίτο,

φορίες παλαιών κατοίκων του Νησιού, τις οποίες κατέγραψε ο Δ. Πανταζόπουλος, ένας από τους ιδιοκτήτες του τσιφλικιού Νησί, στα τέλη της τουρκοκρατίας, υπήρξε ο Μοδιάνο ή Σενιόρ Γιαννακό. Συσχετίζοντας τις παραπάνω πληροφορίες, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πιθανό, ότι το χωριό Νησί κατά το τελευταίο τέταρτο, τουλάχιστον, του 19^{ου} αιώνα πιθανότατα υπήρξε τσιφλίκι της εβραϊκής οικογένειας «Μοδιάνο». ⁶⁶ Σύμφωνα με τον Πανταζόπουλο, ο Μοδιάνο πούλησε το 1911 το τσιφλίκι σε Τούρκους μπέηδες της Θεσσαλονίκης. ⁶⁷

Ο Σαούλ Μοδιάνο, φαίνεται ότι ήδη από το τρίτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις και με τη Βέροια, προφανώς λόγω της αναπτυγμένης εβραϊκής κοινότητας της πόλης. Όπως προκύπτει από «καταγραφή εσόδων» στις 9 Απριλίου 1865, η οποία σώζεται σε κώδικα «Πρακτικών της Δημογεροντίας, Αντιπροσωπείας και Γενικών Συνελεύσεων» της ελληνικής ορθόδοξης κοινότητας της Βέροιας, ο Σαούλ Μοδιάνο προσέφερε το αρκετά σημαντικό ποσό των 400 γροσιών, υπέρ της ανοικοδόμησης κτιρίων της πόλης, ύστερα από την κα-

Θεσσαλονίκη 2000, 1513 – 1517. Mazower, *Θεσσαλονίκη*, ό.π., 283, 290, 477.

65. Για τη δραστηριότητα Εβραίων, κυρίως της Θεσσαλονίκης, στην περιοχή βλ. Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος, *Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1980 – 1988*, Θεσσαλονίκη 1989, 72 – 74.

66. Νεχαμά, *Ιστορία*, βιβλίο τρίτο, ό.π., 1514. Ο Γ. Νεχαμά, μας πληροφορεί ότι ο Σαούλ Μοδιάνο απέκτησε πολλά τσιφλίκια, σε περιοχές γύρω από τη Θεσσαλονίκη. Το παρακάτω απόσπασμα, δεν αποκλείεται να αναφέρεται σε τσιφλίκι του κάμπου της Καμπανίας, ίσως στο Νησί, το οποίο αγοράστηκε από τον Μοδιάνο, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα: «... Δε διστάζει (ο Σαούλ Μοδιάνο) να πηγαίνει με τα πόδια, ακολουθώντας ένα γαϊδουράκι που αποτελεί και την πρώτη του περιουσία, και φτάνει στη Βέροια, στο Λαγκαδά, παντού στη γύρω περιοχή όπου ελπίζει να ανακαλύψει ένα απροσδόκητο κέρδος. Κατά τη διάρκεια μιας περιπλάνησής του, κάνοντας στάση να ξεκουραστεί σ' ένα μεγάλο και ωραίο αγρόκτημα, βλέποντας τα πλούσια γεννήματα να σαλεύουν ώσπου έφθανε το μάτι, τα κοπάδια με τα βόδια, τους καλοπεριποιημένους στάβλους, υποσχεται στον εαυτό του να γίνει μια μέρα ο ιδιοκτήτης του. Και πράγματι, αργότερα, όταν έγινε πλούσιος, πραγματοποιεί το όνειρό του και μεταξύ δεκάδων άλλων αγόρασε κι αυτό το τσιφλίκι.».

67. Πανταζόπουλος, *Ιστορία του χωριού Νησιού*, ό.π., 7.

ταστρεπτική πυρκαγιά του 1864.⁶⁸ Με το ποσό επιπλέον 400 γροσιών συμβάλλει, για την ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων κτιρίων της Βέροιας, ένα ακόμη μέλος της οικογένειας, ο Ισαάκ Μοδιάνο.⁶⁹

Συμπεράσματα

Με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής βασικά συμπεράσματα:

1) Ως κύρια αιτία της προσωρινής υπαγωγής της επισκοπής Καμπανίας στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, θα πρέπει να θεωρηθεί η αδυναμία της να ανταποκριθεί στις οικονομικές της υποχρεώσεις, λόγω αδυναμίας των επισκόπων να συγκεντρώσουν από τους χριστιανούς τις απαιτούμενες οφειλές, καθώς και λόγω του δυσβάσταχτου χρέους, προς διάφορους δανειστές, που συνεχώς διογκωνόταν με τη συννομολόγηση και νέων δανείων, κυρίως από εύπορους ιδιώτες της Θεσσαλονίκης. Ο προτασόμενος λόγος, στη διατριβή του ανωνύμου συντάκτη της διατριβής στην εφημερίδα «Ερμής» της Θεσσαλονίκης, «περί πλημμελούς άσκησης των πνευματικών καθηκόντων» των επισκόπων απέναντι στο ποιμνίό τους, κατέχει, κατά την άποψή μας, δευτερεύουσα σημασία.

2) Κατά την περίοδο της προσωρινής υπαγωγής, η διοίκηση της επισκοπής Καμπανίας ανατέθηκε σε αρχιερατικούς επιτρόπους, οι ο-

68. Για την πυρκαγιά και τις προσπάθειες για αποκατάσταση της πόλης στα 1864 βλ. Λώλης Σμυρλής, "Η πυρκαϊά της Βέροιας στη λαϊκή παράδοση", *Μακεδονικά* 1 (1940) 518 – 519. Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, "Πέντε ανέκδοτα κείμενα από το αρχείο του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τον μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης Σωφρόνιο Χρηστίδη (1863 – 1869)", *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής* 11 (2001) 230 – 231 (όπου παρουσιάζεται το ενδιαφέρον και οι προσπάθειες του μητροπολίτη για την ανοικοδόμηση κτιρίων της πόλης. Παρατίθεται και παλαιότερη βιβλιογραφία). Πυρινός, *Βεροιώτικα*, ό.π., 61 – 63, 93 – 94.

69. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας (Α.Ι.Μ.Β.Ν.Κ.), *Κώδιξ Γ', Πρακτικά Δημογεροντίας, αντιπροσωπείας και Γενικών Συνελεύσεων εν οίς καί συμβόλαια και διαζύγια 1863 – 1892* [7], 14. Βλ. και Πυρινός, *Βεροιώτικα*, ό.π., 61 – 63.

ποίοι εκπροσωπούσαν τον μητροπολίτη στην άσκηση των διοικητικών και πνευματικών του καθηκόντων στην επαρχία. Η επισκοπή χωρίστηκε σε δύο κύριες περιφέρειες, η πρώτη με έδρα τη Χαλάστρα – Κουλακιά και η δεύτερη με έδρα τη μονή των αγίων Αναργύρων στο χωριό Νησί. Επίσης, την ίδια περίοδο, ορισμένα από τα χωριά της επισκοπής Καμπανίας προσαρτήθηκαν στην επισκοπή Κίτρους, για την διευκόλυνση του έργου των αρχιερατικών επιτρόπων και την καλύτερη εξυπηρέτηση των χριστιανών.

3) Η μονή των αγίων Αναργύρων στο χωριό Νησί, ως έδρα αρχιερατικού επιτρόπου, εξελίχθηκε, κατά την περίοδο της «προσωρινής υπαγωγής», σε ένα από τα βασικότερα κέντρα της επισκοπής, τόσο σε πνευματικό, όσο, κυρίως, σε διοικητικό επίπεδο, διαδραματίζοντας πρωτεύοντα ρόλο στα εκπαιδευτικά, κοινωνικά και εκκλησιαστικά ζητήματα της περιοχής.

4) Οι διοικητικές δομές της επισκοπής, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ιδιαίτερα χαλαρές, καθώς ο αρχιερατικός επίστροπος, με δεδομένη την έλλειψη περισσότερων διοικητικών στελεχών, φαίνεται να επιδεικνύει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την επίλυση των βασικότερων καθημερινών αναγκών της περιοχής, χωρίς να επεμβαίνει σε επιμέρους διοικητικά ζητήματα των ενοριών.

5) Οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων του κάμπου της Καμπανίας παρουσιάζονται εξαιρετικά δυσμενείς, όχι μόνο λόγω του γεγονότος ότι τα περισσότερα χωριά υπήρξαν τσιφλίκια, αλλά κυρίως λόγω των συχνών επιθέσεων ληστών στην περιοχή, οι οποίες, σε συνδυασμό με τις συχνές φυσικές καταστροφές, καθιστούσαν σε ορισμένες περιπτώσεις προβληματική και αβέβαιη την επιβίωσή τους. Απώτερο αποτέλεσμα, η αδυναμία τους να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές – φορολογικές τους υποχρεώσεις.

6) Το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της επαρχίας παρουσιάζεται ιδιαίτερα χαμηλό, καθώς σε αρκετά από τα χωριά η λειτουργία σχολείων υπήρξε υποτυπώδης ή ακόμη και ανύπαρκτη, ενώ στις περιοχές που το εκπαιδευτικό σύστημα εμφανίζεται περισσότερο οργανωμένο, η έλλειψη ελεγκτικών μηχανισμών δυσχέρανε τη σωστή και

αποδοτική λειτουργία τους.

7) Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πολλές από τις περιοχές και τα χωριά της Καμπανίας ανήκαν, ως τιμάρια, σε πλούχιοντες και ευκατάστατους κατοίκους της Θεσσαλονίκης, από την περίοδο, ακόμη, του Βυζαντίου,⁷⁰ γεγονός που συνεχίστηκε και κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας, κατά την οποία, ως ιδιοκτήτες πολλών τσιφλικιών της περιοχής, εμφανίζονται και πάλι κάτοικοι της ίδιας πόλης.⁷¹

⁷⁰ Βλ. Χιονίδης, *Ιστορία*, ό.π., 94 – 105.

⁷¹ Βασίλειος Δημητριάδης, “Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την τουρκοκρατία”, *Μακεδονικά* 20 (1980) 375 – 462.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α' ΚΕΙΜΕΝΑ⁷²

1. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΕΡΜΗΣ» ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Α'

Εφημερίδα «Ερμής» (2 Μαρτίου 1876) 1.

Τὴν π. Βαν Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν καὶ ἐπέτειον ἑορτῆν τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, τοῦ καὶ Παλαμᾶ, τοῦ θαυματουργοῦ, ἐγένετο μονοκλησία ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦσαν ἐνταῦθα συνήθειαν, συλλειτουργησάντων μετὰ τῆς Α. Παναγιότητος τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Ἰωακείμ, καὶ τοῦ Παν. Μητροπολίτου Βοδενῶν, τῶν ἐνδημούντων θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων Κύτρους, Καμπανίας, Πολυανῆς, Ἀδραμερίου καὶ Πέτρας.

Ἡ συρροή τῶν χριστιανῶν ἐν τε τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ καὶ τῷ ἐσπερινῷ ἦν μεγίστη διὰ τὴν ἄκραν εὐλάβειαν πρὸς τὸ ἱερόν λείψανον τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ὑπερμάχου τῆς Ὁρθοδοξίας. Λίαν δέ κατάλληλος τῆς ἑορτῆς λόγος ἐξεφωνήθη παρὰ τοῦ Π. Πρωτοσυγγέλου τῆς Ι. Μητροπόλεως κ. Γρηγορίου Λεσβίου.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Β'

Εφημερίδα «Ερμής» (9 Μαρτίου 1876) 1 – 2.

Τὴν π. Παρασκευὴν ἐν ταῖς ἀπὸ μιᾶς ἤδη ἑβδομάδος ἀρξαμέναις ἐπισκοπικαῖς συνεδριάσεσιν, ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ γενόμενα ἀπὸ τινος παράπονα τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου κατὰ

⁷² Τα κείμενα δημοσιεύονται χωρίς γραμματικές ή ορθογραφικές διορθώσεις.

τοῦ Ἀρχιερέως αὐτῶν κ. Ἀνθίμου τοῦ ἀπό πέντε ἤδη μηνῶν ἐνταῦθα ἐφησυχάζοντος.

Μετά πολλάς συνδιασκέψεις, ἐνεκρίθη Συνοδικῶς ἵνα γένηται ἀπόδεκτὴ ἢ ἀπαρabiάστως παραίτησις τῆς Πανιερότητός του. Συνεπεία ταύτης τεθέντων τριῶν ὑποψηφίων πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ διαδεξαμένου τὴν χηρεύσασαν ἐπισκοπὴν, τοῦ Π. Πρωτοσυγγέλου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως κ. Γρηγορίου, τοῦ Ἀρχιδιακόνου Αὐτῆς κ. Κωνσταντίου, καὶ τοῦ Ἱεροδιακόνου Θεοκλήτου, ἀνεδείχθη διὰ ἀπολύτου κανονικῆς ψήφου ὁ Π. κυρ. Κωνστάντιος. Προχθές δε Κυριακὴν ἐτελέσθη κατὰ τὰ νενομισμένα ἢ χειροτονία αὐτοῦ ἐν τῷ Ι. Ναῶ τῆς Μητροπόλεως παρὰ τῆς Α. Παναγιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωακείμ συλλειτουργούντων μετ' Αὐτῆς του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου ἁγίου Βοδενῶν κ. Ἱεροθέου, τοῦ Πανιερωτάτου ἁγίου Κασανδρείας κ. Κωνσταντίου, τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων Καμπανίας, Πολυανῆς καὶ τοῦ τέως Ἀρδαμερίου.

Συγχαίρομεν τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου εὐμοιρήσαντας ἀπολαῦσαι ἀρχιερέως κεκοσμημένου διὰ πολλῶν ἐπιζήλων προσόντων, καὶ ἱεροπρεπῶν ἀρετῶν. Συμβουλευόμεν δ' αὐτοὺς ἀδελφικῶς ὅπως κατὰ καθήκον ὑποστηρίξωσι μεθ' ὅλης τῆς ὀφειλομένης εὐλαβείας καὶ ἀγάπης τὴν Πανιερότητα του θεόθεν κληθεῖσαν πρὸς τὴν πνευματικὴν ποιμαντορίαν αὐτῶν, ἵνα συναρωγῇ αὐτῶν δυνηθῇ καὶ ἡ Πανιερότης του νὰ φανῇ εὐδόκιμος θεῷ καὶ ἀνθρώποις, περὶ οὗ ἐκ τῶν προτέρων πεπεισμεθα.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Γ'

Εφημερίδα «Ερμής» (30 Νοεμβρίου 1876) 1.

Παραιτηθέντος τοῦ ἁγίου Καμπανίας κ. Ἱερεμίου ἢ Α. Π. ὁ ἅγιος Θεσσαλονίκης κ. Ἰωακείμ ἐξελέξατο, κατὰ τὰ εἰθισμένα, τὸν πρωσύγγελον αὐτοῦ κ. Γρηγόριον, ὃν ἐχειροτόνησεν τὴν π. Κυριακὴν ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τῇ συμπράξει τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων Κύτρου, Πολυανῆς, Ἱερισσοῦ καὶ Ἀρδαμερίου.

Τὸν νεοχειροτονηθέντα Πανιερώτατον κ. Γρηγόριον θεωροῦμεν ὄντως κατάλληλον διὰ τὸν τῆς Καμπανίας θρόνον καὶ ἐλπίζομεν,

ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας γνώσεις καὶ τὸν θετικὸν χαρακτήρα αὐτοῦ, ν' ἀκούσωμεν πολλὰ καὶ καλὰ ὑπὲρ τοῦ εἰρημένου ποιμενάρχου καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐπαρχιωτῶν του.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Δ'

Εφημερίδα «Ερμής» (3 Φεβρουαρίου 1878) 1.

Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἀφίκετο ἐνταῦθα ὁ Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Καμπανίας κ. Γρηγόριος.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Ε'

Εφημερίδα «Ερμής» (14 Φεβρουαρίου 1878) 4.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐτελέσθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τὸ ἐτήσιον ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον τῆς συντεχνίας τῶν ὑποδηματοποιῶν, ἱερουργήσαντος τοῦ θεοφ. ἐπισκόπου Καμπανίας, ἐν ᾧ παρήσαν οἱ συνδρομηταὶ καὶ τὰ μέλη τῆς συντεχνίας, ὡς καὶ πλῆθος χριστιανῶν φιλεόρτων. Μετὰ δε τὴν θείαν ἱεουργίαν ἡ συντεχνία συνελθοῦσα ἐν τῷ ἑαυτῆς οἰκήματι ἐξελέξατο ὁμογνωμόνως Ἀρχιμαϊστορα αὐτῆς τὸν κ. Ἡλίαν Κύρου διὰ τὸ τρέχον ἔτος. Ταῦτα φέρομεν πρὸς γνώσιν τοῦ κοινῶ.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ 13 Φεβρουαρίου 1878.

Ἡ Συντεχνία.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Στ'

Εφημερίδα «Ερμής» (17 Μαρτίου 1878) 1.

Τὴν π. Τετάρτην ἀνεχώρησεν διὰ Κολινδρόν ὁ παν. ἅγιος Καμπανίας κ. Γρηγόριος ὅπως καθά λέγεται ἐπιτροπέυση τὸν παν. ἅγιον Κύρους.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Ζ'

Εφημερίδα «Ερμής» (21 Απριλίου 1878) 1.

Χθές ἐπιτροπή ἀπαρτιζομένη ἐξ ἐγκρίτων πολιτῶν ὑπό τήν προεδρείαν τοῦ Θεοφιλεστάτου Καμπανίας ἀντιπροσώπου τῆς Α. Π. τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης μεταβάσα εἰς τήν θαλαμηγόν τοῦ πρέσβευς τῆς Ἀμερικῆς, ἐξέφρασε ἐπ' ὀνόματι τῆς ἑλληνικῆς ἐνταῦθα κοινότητος, τά πρὸς τόν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀμερικανικοῦ ἔθνους εὐγνώμονα αἰσθήματα καί ἔξοχον ὑπόληψιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἡ Α. Ἐξ. ὁ πρέσβυς ὑπεδέξατο τήν ἐπιτροπήν λίαν ἀμβροφρόνως καί εὐμενῶς, ἐπειπὼν σὺν τοῖς ἄλλοις καί τούς ἐξῆς ἀξιομνημονεύτους λόγους «Εὐχομαι ὅπως ἐκπληρωθῶσιν οἱ δίκαιοι πόθοι τοῦ ἑλληνισμοῦ». Ὁ δέ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ἀξιότιμος κ. Θ. Λεβούνης διερμήνευσε τούς διαμειφθέντας λόγους εἰς τήν ἀγγλικήν διάλεκτον.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Η'

Εφημερίδα «Ερμής» (14 Νοεμβρίου 1878) 1.

Μετά λύπης πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ πανιερ. ἁγ. Καμπανίας κ. Γρηγόριος, διὰ λόγους ἀγνώστους ἡμῖν, ἔδωκε τήν ἐκ τῆς ἐπαρχίας του παραίτησίν του.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Θ'

Εφημερίδα «Ερμής» (17 Νοεμβρίου 1878) 1.

Καθ' ἃ πληροφοροῦμεθα, ἡ Α. Π. ὁ νέος ἅγιος Θεσσαλονίκης κ. Καλλίνικος ἀντικατέστησεν ὡς τοποτηρητήν του εἰς τήν ἱεράν Μητρόπολιν, ἀντί τοῦ ἁγίου Καμπανίας κ. Γρηγορίου, τον πανιερώτατον ἅγιον Ἀδραμερίων κ. Κωνστάντιον.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ Ι'

Εφημερίδα «Ερμής» (19 Ἰανουαρίου 1879) 1.

Τήν παρελθοῦσαν Δευτέραν ἀνεχώρησε διὰ Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου ὁ θεοφιλ. ἅγιος Καμπανίας κ. Γρηγόριος

προσκληθείς, ὡς λέγεται, παρὰ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἰωακείμ.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΙΑ'

Εφημερίδα «Ερμής» (14 Αυγούστου 1879) 1.

Ἦ Α. Π. ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κύριος Καλλίνικος μετέβη εἰς τό παρακείμενον χωρίον Κολακεία περιοδείας χάριν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΙΒ'

Εφημερίδα «Ερμής» (29 Αυγούστου 1880) 1.

Ἦ Α. Σεβ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν ἀνεχώρησεν χθές εἰς τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας Καμπανίας χάριν περιοδείας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΙΓ'

Εφημερίδα «Ερμής» (19 Σεπτεμβρίου 1880) 2.

Ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς εἰκοσαήμερου εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καμπανίας περιοδείαν ὁ μητροπολίτης ἡμῶν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΙΔ'

Εφημερίδα «Ερμής» (7 Νοεμβρίου 1880) 1.

Ὡς πληροφορούμεθα, ἡ ἀπὸ τινος χρόνου κανονικοῦ ἀρχιερέως χηρεύουσα καὶ συνεπεία τούτου ὑπὸ τὴν πνευματικὴν κηδεμονίαν τῆς κυριαρχούσης Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης διατελοῦσα ἐπισκοπὴ Καμπανίας, ἔνεκα λόγων γνωστῶν τῇ ἐπισκοπῇ Συνόδῳ συνεχωνεύθη συνοδικῇ διαγνώσει εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης. Χωρία δε τινὰ τῆς εἰρημένης ἐπισκοπῆς πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ προσετέθησαν ὡσαύτως τῇ γειτνιαζούσῃ τούτοις ἐπισκοπῇ Κύτρους. Ὅκτώ δε τινὰ χωρία ἀνήκοντα πρότερον τῇ Μητροπόλῃ Θεσσαλονίκης ἐδωρήθησαν ταῖς ἐπισκοπαῖς Ἀδραμερίου καὶ Ἱερισσοῦ ὡς μετ' αὐτῶν μὲν γειτνιάζοντα ἀπὸ δὲ τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης λίαν ἀφιεκόμενα. Τὰ πρακτικὰ δὲ ταῦτα τῆς ἐπισκοπῆς χορείας καθυποβληθήσεται ὑπὸ τὴν νόμιμον συζήτησιν καὶ ἐγκρισιν τῆς ἐν Κων-

σταντινουπόλει Συνόδου καί ἅμα περιβληθῆ τό εὖρος ὑπό τῆς τότε κατά καθήκον θέλει δημοσιεύσομεν ἀμφότερα ὡς ἐνδιαφέροντα τάς ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ χριστιανοίς.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΙΕ'

Εφημερίδα «Ερμής» (25 Νοεμβρίου 1880) 1.

Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως διωρίσθη ὁ τέως Φιλιππουπόλεως κ. Νεόφυτος τοῦ Ἀδριανουπόλεως [...] μετατεθέντος προεδρικῶς εἰς τήν ἐπαρχίαν Νικαίας, τοῦ κανονικοῦ ταύτης ἀρχιερέως κ. Σωφρονίου παραιτηθέντος ἔνεκα λόγων ὑγείας. Εἰς δέ τόν μητροπολ. θρόνον Φιλιππουπόλεως, προήχθη ὁ πρόην ἐπίσκοπος Καμπανίας, κ. Γρηγόριος. Εὐχόμεθα νά ἀποδειχθῶσι κατά πάντα ἐπιτυχεῖς οἱ γενόμενοι οὔτοι διορισμοί, δι' ὧν λύεται ζήτημα ἀπό πολλοῦ ἀπασχολοῦν τήν Ἐκκλησίαν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΙΣΤ'

Εφημερίδα «Ερμής» (25 Νοεμβρίου 1880) 1.

ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Τῇ συντάξει τοῦ Ἑρμοῦ

Δύο οἱ ἐξῆς λόγοι ἱεροί καί σπουδαῖοι εὐθυφρόνως προσήγαγον τόν σήμερον εὐκλεῶς πατριαρχεύοντα κύριον Ἰωακείμ, ἵνα κατά τό 1876, ὅτε ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Θεσσαλονίκης διέπρεπεν ὡς ἐπάξιος τοῦ ἀγίου Παλαμᾶ διάδοχος, κυριαρχικῶς ἐπελήφθη τῆς κανονικῆς διαρρυθμίσεως τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Καμπανίας, ὑπαγομένη ὑπό τήν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τῆς Μητροπόλεως. Αὐτός, ἡ λυπηρὰ αὐτῆς καί ἐκρυθμός κατάστασις ὑπό τε πνευματικὴν καί ἠθικὴν τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας ἔποψιν, προερχομένη ἐκ τῆς ὅλως ἡμελημένης ἀρχιερατικῆς ἐνδελεχοῦς ἐπισκέψεως καί Βοσ τῶν δανειστῶν τά ἀδιαφιλονίκητα δίκαια ἀναγνωρισθέντα ἐπαρχιακά διὰ συνοδικῆς ἐπισκοπικῆς πράξεως, ὧν μὴ ἀποσβεσθέντων τέλειον, ἡ Μητρόπολις εἰς οὐδεμίαν ἤθελε προβῆ ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ἐπαρχιακοῦ τούτου ζητήματος.

Ταῦτα ἐκ τοῦ σύνεγγυς καί ἕκ τινος ἐγκυκλίου συνοδικοῦ ἐπιτιμίου γράμματος μέ ἡμερομηνίας 1-8-1876 ἀναγνωσθέντος εἰς τήν ἐπαρχίαν ἄπασαν καλῶς ἐπισταμένη, ἀληθῶς ἐξεπλάγημεν, διελθόντες ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ ἀξιολόγου φύλλου ὑμῶν ὑπ' ἀριθμ. 543 ὅτι ὁ Π. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Καλλίνικος συγκαλέσας τούς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους τῆς Μητροπόλεως ὑπό τήν προεδρείαν του προέβη εἰς συγχώνευσιν τῆς ρηθείσης ἐπισκοπῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, ὑπεροπλισθεῖς ὑλικότητι, ἄτε δὴ οὐ μόνον μή ἀποσβεσθέντων τῶν ἐπαρχιακῶν χρεῶν τέλειον, ὡς ἡ συνοδική ἀπόφασις ἀλλ' οὐδ' ὀβολοῦ ἐπί διετίαν μετρηθέντος τοῖς δανισταῖς ἐκ τῶν ἀδιαλείπτως συναζομένων ἀρχιερατικοῦ σιτηρεσίου καί λοιπῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπισκοπῆς εἰς μετρητά καί γέννημα, αὐτοπροσώπως τε, δι' ἐπιτρόπων, καί ἀπεσταλμένων τῆς Μητροπόλεως, ὧν κατά τινος πληροφορίας ἐπαρκούντων εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ ἐπαρχιακοῦ ὀφλήματος, ἡ Σεβασμιότης του ὑπεκφυγῶν ἵνα κατ' ὀφειλήν καταθέσῃ ἐπί τοῦ τάπητος συνοδικῆς κἄν ἐξελέγξεως λεπτομερῆ τῶν διετῶς εἰσπραχθέντων ἀκριβῆ σημειώσιν, ὡς ἡ τάξις ἀπαιτεῖ, καί ὁ ἐλευθέριος αὐτοῦ προκάτοχος ἔπραττεν στοματικῶς μόνον ἐπεφήνατο, ὅτι τά συναχθέντα μηδὲν ἐπαρκούντα εἰς τοῦ χρέους τήν ἀπόσβεσιν, οὔτε μνείας εἰσὶν ἄξια, ἐπιδοθεῖς μόνον ἐναγωνίως παραστήσαι τήν ἐπισκοπὴν ὁδὸν ὀλοτελοῦς ἀποσυνθέσεως βαδίζουσιν, καί σχεδόν μόνον ἐπί τοῦ χάρτου ὑπάρχουσιν, εἰς κατάστασιν μᾶλλον πτωχεύσεως προσαγαγεῖν τέως ἐπαρχίαν καλῶς ἔχουσιν διαβουλευόμενος, δυναμένην διαθρέψαι ἀρχιερέα ἴδιον, ἵνα ἐπί τέλους ἐπιβάλῃ τοῖς δανισταῖς τό κοινόν μέτρον τοῦ Κουραμᾶ ἐπί τό ἐμπορικότερον, καί ἐν τῇ ἀποσβέσει τοῦ ὀφλήματος ὀφελούμενος, μέτρον, ἰεράρχην ὅπως ἀνοίκειον.

Ὡς ἐπίσης μηδὲν ὑπό σπουδαίαν μελέτην λαβῶν, ὅτι διὰ τῆς συγχωνεύσεως ἐπαρχίας ἐπεκτεινομένης πέραν τοῦ Ἄξιου ποταμοῦ καί μέχρι τῶν πυλῶν Βερροίας προοιούσης οὐδὲν ἐπιτυχάνεται ὁ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας καί ἠθικῆς ἀναπλάσεως διωκόμενος ἱερός σκοπός, ἀπαιτούσης ἀέναον τήν αὐτοπρόσωπον ἰεράρχου ἐπίσκεψιν, ἀδιαφιλονικήτου ὄντος, ὅτι ὁ κατά καιρὸν Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὡς ἐκ τῆς σπουδαίας θέσεως τῆς Μητροπόλεως διὰ ποικίλων ἐπαρχιακῶν ὑποθέσεων αὐτῆς, τῶν ἀγίων ἀρχιερέων τῆς

Νομαρχίας καί τῶν ἐπισκόπων τοῦ ἀδιαλείπτως ἐπιβαρυνόμενου ὑπόχρεός τε διατελών ὅπως διαρκῶς συνεδριάζει ἐν τῷ Συμβουλίῳ Ἰδαρέ, οὐδέποτε εὐρήσει τόν ἀπαιτούμενον ὑλικόν καιρόν εἰς διαρκή, ἄνετον καί ἐξακολουθητικήν τῆς συγχωνευθείσης ἐπισκοπῆς ἐπίσκεψιν, πνευματικήν καρποφορίαν, τῶν χριστιανῶν ἠθικοποίησιν, καί τῶν κακῶς διακειμένων πραγματικήν βελτίωσιν, καταδικαζομένων οὕτω τῶν χριστιανῶν τῆς τλήμονος ταύτης ἐπαρχίας διά τοῦ ἄνω μέτρου τῆς συγχωνεύσεως, ἐπιτυγχανομένης μόνον τῆς αὐξήσεως τοῦ μητροπολιτικοῦ σιτηρεσίου τῶν 90 χιλ. γροσίων, περί οὗ ἡ τάσις καί μέριμνα, ὡς μή ἐξαρκούντων εἰς τὰς ἐκτάκτους δαπάνας τῆς Μητροπόλεως στερουμένης σήμερον πρωτοσυγκέλλου, ἀρχιδιακόνου καί ἱεροκήρυκος εὐμοιρούσης ἐπί τῶν ἀρχιεροπρεπῶν ἡμερῶν τοῦ κλοινοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ.

Κατά συνέπειαν τό αὐτῆς ἀσυνεπούς νεφελώδους πορείας καί νέας πραγμάτων τάξεως μήτε τήν ἐπαρχιακήν πνευματικήν ἔκρυθμον κατάστασιν θεραπευούσης, μήτε δέ καί τὰ ἀναμφισβήτητα τῶν δανειστῶν δίκαια ἱκανοποιούσης ἐπ' ἐλάχιστον, ὡς ἅπαξ ἐκτροχιασθείσης ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ συνοδικοῦ προγράμματος, ἀδιστακτῶς πιστευόμεν, ὅτι ὁ περιnéστατος πατριάρχης Ἰωακείμ δεξάμενος τό τῆς συγχωνεύσεως μητροπολιτικόν ψήφισμα προσεχῶς καθυποβληθησόμενον εἰς πατριαρχικήν συνοδικήν κατακύρωσιν καί πασιφανῶς καθορῶν ὅτι διά τοῦ νέου τούτου μέτρου ἀμφότεροι οἱ ἐκτεθέντες σπουδαῖοι λόγοι παραγνωρισθέντος τοῦ τελικοῦ σκοποῦ οὐσιωδῶς ἀποτυγχάνουσι, περί μέν τῆς συγχωνεύσεως ὡς πνευματικοῦ ζητήματος ἀνεξαρτήτως καί σκοπίμως σκεψάμενος, καθ' ὃ ἀνωτάτη πνευματική Ἀρχή ἀνέκλητος, περί τοῦ ὑλικοῦ μέρους τούς δανειστάς οὐσιωδῶς ἐνδιαφέροντος, ὧν τὰ δίκαια ἀφιλοκερδῶς ἀνέκαθεν περιεφρουρήσατο, πιστεύομεν, ὅτι θέλει μεριμνήσει καί σήμερον, τήν σύστασιν μικτῆς ἐπιτροπῆς διακελεύοντα πρός ἐξέλεξιν τῶν ἐπί διετίαν ἐπισκοπικῶν εἰσπράξεων, τήν διανομήν αὐτῶν τοῖς δανεισταῖς καί διάγνωσιν τοῦ μένοντος τυχόν ὀφλήματος, ὡς τοῦτο δις παρουσία δανειστῶν καί ἐπισκόπων ἢ αὐτοῦ ἀφιλοκερδῆς Παναγιότης ἔπραξε, πανδήμως διατρανώσασα, ὅτι οὐκ ἐπιδιώκει ἀτομικήν ὠφέλειαν ὡς φιλόνομος καί φιλοδίκαιος, ὅπερ οἱ δανισταί δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν πρός

τόν ἅγιον Θεσσαλονίκης καί ἤδη ἐνεργηθῆναι ἐξαιτησάμενοι, ἀτυχῶς οὐδ' ἀπαντήσεως ἠξιώθησαν, τῆς δικαίας καί νομίμου ταύτης τῶν δανειστῶν αἰτήσεως θεωρηθείσης προσβολῆς καί ὕβρεως κατά τοῦ ἀρχιερατικοῦ προσώπου τοῦ ἀδυσωπήτως ἐπιμείναντος εἰς ἐπιστροφὴν τῆς ἀναφορᾶς εἰς ὅπερ οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι ἐλλόγως ἀντέστησαν, λογοδοσίας αἴτησιν μηδεμίαν προσβολὴν θεωροῦντες.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκουσίως κλείσῃ τὰ ὦτα αὐτοῦ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δικαίου καί τῆς συναισθήσεως, ὅταν περιφρονῇ τὴν εὐθύτητα, λησμονῶν, ὅτι ἡ μόνη ὁμαλὴ ὁδὸς εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς εὐθύτητος καί ἡ τοῦ καθήκοντος συνείδησις, τότε βεβαίως πᾶν τό μὴ συμβιβαζόμενον τῇ θελήσει αὐτοῦ, τῷ ἀτομικῷ σκοπῷ, καί τοῖς παραλόγοις αὐτοῦ ἀξιώσεσιν, ἐκλαμβάνονται προσβολή, ὕβρις καί τὰ τούτοις παραπλήσια.

Εἷς τῶν δανειστῶν

2. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

Μελέτιος

Ἐλήφθη τῇ λ' Μαρτίου αωπα'

ἀριθ. Πρωτ. 449

8517

Τὴν Σεβαστὴν μοι αὐτῆς Παναγιότητα ταπεινῶς προσκυνῶ

† Μετά δέ τας ταπεινάς μοι προσκυνήσεις, σπεύδω διὰ τοῦ ταπεινοῦ μου νά Σας ἀναγκίλω ὅτι τὴν παρελθούσαν Τετάρτη κατήλθων εἰς τό Ἱερόν ἡμῶν Μοναστήριον συνοδευμένος ἀπό ἕναν τζαούση καί μέ 10 στρατιώτας τούς ὁποίους μάς τούς ἔδοσεν ὁ Μιραλάιν τῆς Βερροίας Ναφίτζ Πείις, πλήν χθές μάς ἐμήνησεν νά στείλωμαι τους στρατιώτας στρατιώτας δεν μάς τους παραχωρή νά μείνωσι πάντοτε, ὡς καρὰ κόλι, καθὼς εἶναι εἰς τοῦ Κυρίου ῥογκοτη τό τζηφλίκιον, εἰς

τό Καφωχώρι, Λουτρόν καί Κουλούρα εἰς καιρόν δέ ὁποῦ ἐζήτησα τοὺς στρατιώτας εἶπων πρὸς τὸν Μιραλαΐ Πεῖν ὅτι εἶμαι ἐπίτροπός Σας καί πηγένω εἰς τό Μοναστήριον διὰ ὑπόθεσιν τῆς Παναγιότητός Σας. Σας παρακαλῶ θερμῶς νά μοι κάμης τήν καλοσύνην, νά μοι στείλῃς μίαν διαταγήν τοῦ Κουμαντάρ πασιά πρὸς τὸν Μιραλαῖν τῆς Βέρροιας νά μοι παραχωρήσῃ ἕνα ὄνπαση μέ τοὺς στρατιώτας του διὰ νά φυλάττῃ καί τό Μοναστήριον καί τα πέριξ χωριά, διὰ νά τακτοποιήσω καί τό Μοναστήριον, τό ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς μεγαλοτάτην παραλυσίαν, καί νά κάμω καί μερικάς ἐπισκεβάς, κανέναν ἄνθρωπον ἄξιον δέν ἔχω, καθῶς γνωρίζετε, εἰς τήν ἔληψήν μου νά κάμῃ τό παραμικρόν, καί ὅταν εὐρίσκομαι εἰς τό Μοναστήριόν μου ἠμπορῶ νά ὀφελήσω καί τήν παναγιότητά Σας. Τό σχολεῖον τῆς Κουλούρας προοδεύει γιγαντιαίως βήμασι πεντήκοντα μαθητάς ἔχει κατά τό παρόν. προχθές ἐπήγα ἐπίτηδες καί ὑποχρέωσα τοὺς χριστιανούς νά κάμωσι ἀκόμα δύο δομάτια, καί ἐσύναξα καί τήν ὕλην τῆς ἐπισκεβῆς, ἐφρόνησα καί δεύτερον διδάσκαλον διὰ νά παραδίδῃ τήν πρώτην τάξην εἰς τά νέα δομάτια. πάλην καί πολλάκις Σᾶς παρακαλῶ νά μοι στείλῃτε τό διάταγμα διὰ νά μοι δώσωσι στρατιώτας, ἄλλως δεν δύναμαι νά μείνω εἰς τό Μοναστήριον, καί θέλετε μέ ὑποχρέωση μεγάλως, τά ρέστα τῆς μισθοδοσίας ἀπό Κουλούρας καί Λουτροῦ τά ἐσυνάξαμεν ὁμοῦ μέ τόν Σελίχην [...]

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

Μελέτιος

Ἐλήφθη τῇ ια' Ἰουλίου αωπα'

Ἀριθμ. Πρωτ. 776

8518

Παναγιώτατε,

Ἐκθέτω ἐν συνόψει τῇ Ὑμ. Παναγιώτητι τά κατά τάς ἐξετάσεις καί τήν κατάστασιν ἐν γένει τῶν σχολείων Λουτροῦ καί Κουλούρας εἰς ἃς παρευρέθην κατά πρόσκλησιν, παραλαβῶν μετ' ἑμαυτοῦ καί τόν δι-

ευθυντήν τῆς ἐν Βερροία Ἑλλ. Σχολῆς. Καί πρῶτον περί τῶν ἐξετάσεων τοῦ σχολείου Λουτροῦ. Αἱ ἐξετάσεις τοῦ σχολείου τούτου ὑπήρξαν καθ' ὅλα ἀτυχεῖς, ἡ δέ ἐκ τούτου ἀπογοήτευσίς πλήρης. εἰς μάτην παρήλθε διά τους μαθητάς ὀλόκληρον ἔτος. εἰς μάτην ὁ διδάσκαλος ἐπληρώθη. ὁ διδάσκαλος αὐτός οὐχί μόνον ὅπως διδάσκη εἶναι ἀνίκανος, ἀλλ' οὔτε ὅσον ἠδύνατο νά διδάξη ἐδίδαξε. Τά τιαύτα εἶναι πάντοτε ἐπόμενον νά γίνωνται ἐκεῖ ὅπου οἱ ἔφοροι εἶναι ἀπαίδευτοι καί κατά συνέπειαν ἀνίκανοι ὅπως ἐποπτεύωσι τήν ἐργασίαν τῶν ἀσυνειδήτων διδασκάλων.

Ἡ ἀπογοήτευσίς, ἦν ἀπεκομισάμεθα ἐκ Λουτροῦ, μετεβλήθη ταχέως ἐν Κουλούρα, τήν δέ θέσιν αὐτῆς κατέλαβε τό αἶσθημα πλήρους εὐαρεσκειᾶς. καί ἠλπίζομεν μὲν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ σχολείου τούτου θα ἦτο ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα παραβαλλομένη πρὸς τήν τοῦ σχολείου Λουτροῦ, ἀλλ' ὅμως τά πράγματα ὑπερέβησαν τάς προσδοκίας ἡμῶν. ὁ διδάσκαλος ἐνταύθα εἰργάσθη ἐπιμελῶς, ἐνσυνειδήτως καί μετὰ πολλοῦ ζήλου. ἐδίδαξε τά διάφορα μαθήματα κατά τήν νέαν μέθοδον λίαν ἐπιτυχῶς. τά ἑλληνικά ἦσαν καλά ὡς καί ἡ Γεωγραφία. Με βαθυτέρας ρίζας ἐδιδάχθησαν τά θρησκευτικά. ἤρρεσεν ἐπίσης ἡ Γυμναστική καί ἡ ὠδική. ἐν γένει ὀφείλεται πολὺς ἔπαινος εἰς τόν διδάσκαλον τούτον διά τήν ἐξαίρετον ἐργασίαν του. Ἐκ τοιούτου αἰσθήματος προαγόμενος καί ὁ προμνημονευθεὶς σχολάρχης ἀπέτεινεν ἀπὸ τοῦ βήματος νουθεσίας καί προτροπὰς καλὰς, αἵτινας οἱ χωρικοὶ ἤκουσαν μετὰ προσοχῆς. Ὅπως ἀναπληρωθῶσι αἱ ἐλλείψεις τῶν σχολείων τούτων καί ἐπέλθῃ ἡ λειτουργία τακτικωτέρα καί ἀποτελεσματικωτέρα, εἶνε ἀνάγκη χρημάτων, τα δέ σχολεῖα ταῦτα, ὡς γνωστόν, δέν ἔχουσι πόρους ἐπαρκεῖς. Ὑπενθυμίζω κατά συνέπειαν τῆ Ὑμ. Παναγιότητι τήν δεκάλιρον συνδρομήν, ἣν ἐψήφισε δι' ἐκάτερον τῶν σχολείων τούτων ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ Σύλλογος καί παρακαλῶ ὅπως ληφθῇ πρόνοια περί τῆς ἀποστολῆς τῶν χρημάτων τούτων, διότι τά σχολεῖα ταῦτα διά τῆς συνδρομῆς ταύτης ἠνοίχθησαν καί διά τῆς συνδρομῆς ταύτης θά ἀποπληρωθῶσι καί οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων. Τό σχολεῖον Κουλούρας κατά τό ἐρχόμενον θά ἔχη καί διδασκάλισσαν, τήν ὁποίαν συνεφώνησαν ἤδη οἱ ἔφοροι ἐπὶ τῆ ὑποσχέσει καί διαβεβαίωσει ἐμοῦ ὅτι καί τά καθυστερούμενα χρήματα

σταλήσονται καί φροντίς πρὸς αὐξήσιν τῶν συνδρομῶν καταβληθήσεται. Ἐγκείται τῇ Ὑμ. Πανγιότητι νά ἐνεργήσητε οὕτως, ὥστε νά φανῶ συνεπῆς πρὸς τὰς ὑποσχέσεις μου.

1881 : Ἰουλίου : 5 : Νησίον

Τῆς Σεβαστῆς μοι Παναγιότητος δοῦλος της ταπεινότητος καί πρόθυμος ταῖς διαταγαῖς – ὁ Μελέτιος –

Ὑ. Γρ. : Τά ἐτήσια τῶν ταξιδείων Ὀλύμπου καί Προδρόμου θέλω τά συνάξη αὐτῆς. Το δέ βούτυρον ὁ Κύριος Δαμιανός μοι ὑποσχέθει ὅτι θέλει τό στείλη ἀπό τό Μοναστήριόν του ἐν Θεσσαλονίκη. ὁ δέ Ἡγούμενος Καλληπέτρας δυστροπεί καί δέν θέλει νά πληρώση, καί γράψητε πρὸς τόν ἐπίτροπόν Σας π : νικόλαον νά τόν παύση. Αἱ ἐξετάσεις τοῦ σχολείου Γηδά ὁμοιάζον ὡς τοῦ Λουτροῦ. ὁ αὐτός. –

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'

Ἡγούμενος Μελέτιος
Ἐλήφθη τῇ β^α 9βρίου αωπα'
ἐνταύθα
ἀρ. πρωτ. 1168

8519

Παναγιώτατε Δέσποτα ταπεινῶς Σᾶς προσκυνῶ !

† Ἐνας μαθητῆς Ἀντώνιος Γεωργίου τοῦ χωρίου Γηδά τῆς Τετάρτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ εἶναι ὀρφανός μία Μητέρα ἔχει, καί αὐτή πάμπτωχος, μὴν ἔχουσα τόν τρόπον νά στείλη τόν υἱόν της εἰς τό σχολεῖον τῆς Βερρόιας ἔμεινεν τό παιδίον ἀπροστάτευτον, καί ἡ Μητέρα ἀπεφάσησεν νά τό κάμη δοῦλον διά νά οικονομῇ τά καθημερινά του, ἐγὼ δέ ὑπεσχέθην πρὸς τὴν Μητέρα, ὅτι θά νά γράψω εἰς Θεσσαλονίκη καί νά λάβῃ μικράν ὑπομονήν ἕως νά λάβω ἀπάντησιν. Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν νά λυπηθῆτε αὐτόν τόν πτωχόν νέον, καί ἂν ἦτον

τρόπος νά τόν δεχθῆ ὁ Σύλλογος ὡς ὑπότροφον, διότι ὁ νέος ἔχει μεγάλην ἐπιμέλειαν εἰς τὰ μαθήματα καί ἡμπορῆ μέ τόν καιρόν νά ἀναδειχθῆ, καί θα μνημονεύη τό ὄνομά Σας εἰς ὅλην του τήν ζωήν. Ταῦτα μέν προσκυνητῶς, αἱ δέ πανάγιοι καί θεοπηθεῖς αὐτῆς εὐχαί καί εὐλογίαι εἶψαν μοι διά παντός φυλακτῆριοι :-

1881 : 8βρίου : 20 : ἐν Νησίῳ :-

Τῆς Σεβαστῆς μοι Παναγιότητος δοῦλος ταπεινότατος καί πρόθυμος ταῖς ἐπιταγαῖς

ὁ Μελέτιος

Υ.Γ. ἐπειδή εἶχετε με διατάξη ὅτι ἄν ποληθῆ κανένα τζιφλύκιον νά Σᾶς δώσω εἶδησιν, λοιπόν ἤκοσα ὅτι τό χωρίον ποζιαρίτες πολεῖται, καθώς καί ξεχασμένη, τό τοπτζιλάρ, καί ἐρωτήσατε νά μάθητε τά καθέκαστα :- ὁ αὐτός -

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'

8520

Τήν Παναγιότητά Σας ταπεινά προσκυνῶ !

† πρό ὠκτό ἡμερῶν Σᾶς ἔστηλα μέ τόν Ἀθανάσιον Μησήρην ἀπό χωρίον Σκηνά δύο φασιανούς, καί τρία μεγάλα λουκάνικα καί ἀγνωῶ τήν περιλαβήν των, καί ἤδη Σας στέλνω με τόν Θωμά κεχαγιάν ἕνα ζαρκάδιον, 2 (;), 2 πάπχιες, τρεῖς ὄρνιθες καί μερικόν παστόν χοιρινόν τά ὁποία θέλετε τά μεταχειρησθῆ ἐν πλήρη ὑγείᾳ. ὁ Κύριος Διαμαντής ἀπό Σκιλίτζη Σᾶς ταπεινοπροσκυνή καί Σᾶς παρακαλή διά τόν ἰόν Ἀκρίβον ὅπου εἶναι εἰς φυλακὴν νά προσπαθήσητε διά νά ἀπαλαχθῆ, πρό ἡμερῶν εἶπετε εἰς τόν Διαμαντήν ὅτι θα τόν ἀπαλάξητε μέχρι 1 Ἰανουαρίου. Τό τζιορνάλη του εἶναι διά τρία ἔτη, καί ἀπέρασαν καί δύο μήνες, καί ἐγώ Σᾶς παρακαλῶ, καθῶς καί ὅλη αὐτή ἡ φαμελία νά προσπαθήσητε νά ἐλευθερωθῆ ὁ νέος. Περί δέ τῶν δύο σχολείων Κου-

λούρας καὶ Λουτρού, Σᾶς λέγω ἐν συνηδήσῃ, ἂν δέν στείλει ὁ Σύλλογος τὰς 20 λίρας διὰ τῶν δύο σχολείων διαλύωνται, καὶ ἄς πράξῃ ὁ πρόεδρος τό συμφερότερον πρὸς τούτοις καὶ (;) ἐπ' εὐχομαι, ὡς καὶ ἀναξίως, ἵνα τό νέον ἔτος γένηται ἡμῖν πάροχον παντός ἀγαθοῦ καὶ καταθυμίου. Παρακαλῶ δέ μοι ἀπαντήσητε διὰ τὰ σταλέντα, καὶ ἀναπροσκυνῶ Σας, μένω δέ με τό προσεῖκον σέβας.

1883 : Ἰανουαρίου : 11 : ἐν Νησίῳ -

Τῆς Σεβαστῆς μοι Παναγιότητος δοῦλος Σας ταπεινότητος καὶ πρόθυμος ταῖς ἐπιταγαῖς Σας

ὁ Μελέτιος

Υ.Γ. λάβετε καὶ δύο φασιανούς καὶ μία πεκάτζα - καὶ μία [...] Γιοῦρτι, τοῦ κεάτ χανά - ὁ αὐτός -

Μελέτιος Ἀρχιδιάκονος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'

8521

Τὴν Παναγιότητά Σας ταπεινά προσκυνῶ !

† Μετά μεγάλην μου λύπην τῆς ψυχῆς μου Σᾶς γράφω τό ἀνέλπισθον συμβεβικός ὁποῦ μᾶς ἠκολούθησεν τὴν παρελθούσαν πέμπτην τό ἐσπέρας εἰς τὰς 17 τοῦ παρόντος μηνός, κλέπται ἐτρήπησαν τό τεῖχος ἀπ' ἔξω καὶ ἐμβήκασιν εἰς ἐκεῖνο τό δομάτιον ὅπου εἴχομεν τὰ χρήματα τοῦ Μοναστηρίου μας, καὶ μᾶς ἐπήρασιν ὅσα χρήματα εἴχαμε , δηλαδή, λίρες ὀθωμανικὰς τριάκοντα τρεῖς εἰς Μετζήτια καὶ ρούπλαις χίλια διακόσια, γρόσια εἰς εἰκοσάρια τριακόσια γρόσια εἰς ἀνεβασμένον νόμισμα, ἕναν τορπά με διάφορα ἀσημικά ἀφιερῶματα [...] καὶ ἕναν σταυρόν ἀσημένιον μέ μονόκερον, ἡ δέ ὑποψία μας εἶναι εἰς ἕναν μάγειρα ὁποῦ εἴχαμεν Κωνσταντίνος

ὀνομαζόμενος ἀπό τό Βλαχολήβαδον, ἐχρημάτησεν καί εἰς Μακρουργήν, καί ἐκείθεν τόν ἐπήραμεν καί ἀπό ἕναν σελίτζην ὁποῦ εἶχαμεν Χρῦσον ὀνομαζόμενον Βούλγαρον ἀπό τά Βοδενά, αὐτοί οἱ δύο, πρό πέντε ἡμερῶν εἶχον ἀναχωρήσῃ ἀπό τό Μοναστήριόν μας, καί ἔπειτα ἠπατήθη τό δομάτιον, τήν ἰδίαν ἡμέραν τόν Καϊμακάμη τῆς Βεῤῥόσιας ἔγραψα τά ὅσα ἠκολούθησαν καί τήν ἄλλην ἡμέραν μᾶς ἔστειλεν ἕναν τζαούσην καί ἕνα Καζίτην, καί ἔκαμεν καταγραφὴν τά ὅσα μᾶς ἀφηρέσασιν καί ἀνεχώρησαν καί μᾶς ὑποσχέθησαν ὅτι θέ νά συλάβωσι τοὺς ὑπόπτους. Παρόλα ταῦτα παρακαλοῦμεν τήν Παναγιότητά Σας, ἂν συμφέρει, (ὅπως) ὀμηλήσω εἰς τόν Βαλή πασιὰ τά δέοντα, διὰ νά γράψῃ ἐντόνως εἰς τόν Καϊμακάμη τῆς Βεῤῥόσιας, διὰ νά κάμη τρόπον νά ευρεθῶσι αὐτοί οἱ λησταί, καί θέλομεν εὐγνωμονῆ πρός τήν Παναγιότητά Σας διὰ βίου ταῦτα ἐν μεγίστη βία, βαθυσεβάστως ὑποσημειοῦμαι

1883 : Φεβρουαρίου : 22 : Νησίον

Τῆς Παναγιότητός Σας δούλος ταπεινότητος

ὁ Μελέτιος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Στ'

8522

Τήν Παναγιότητά Σας ταπεινῶς προσκυνῶ !

† Προχθές τό Σάββατον Σᾶς ἔστειλα τό ἄλογόν μου με τόν Χατζή, σελίτζην (;) τοῦ Σινιόρ Σαούλ Μοδιάνου καί ἀγνωῶ τήν περιλαβὴν του. σήμερον δέ Σᾶς στέλνω τόν πάτερ Ἄνθιμον, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς μέγαλον δυσταγμόν τό νά διηκῆσῃ τό Μοναστήριον, ἐπειδὴ εἶναι ἀγγράματος καί ἀνήκανος διὰ μίαν τοιαύτην θέσσην, καί ὡς λέγη εἶναι ἀδύνατον νά διηκῆσῃ ἕνα τοιοῦτον Μοναστήριον, ἀλλά διὰ νά μην φανῆ παρήκοος εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐκκλησίας ἔρχεται μετὰ δακρῶν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, νά Σᾶς παρακαλέσῃ ἂν ἦτον τρόπος νά στή-

λητε ἄλλον τινά εἰς τό Μοναστήριον καί νά ἀπαλαχθῆ ἀπό αὐτό τό βάρος. Σᾶς ἐσωκλείω γραφήν τοῦ Κυρίου Δ. Ζαχαριάδη καί θά ἴδετε τά γραφόμενά του, με ζητεῖ ἕξη λίρας νά τόν στείλω, καί ἂν δέν τās στείλω, δέν ἔχει σκοπόν νά ἐργασθῆ εἰς τήν ὑπόθεσίν μου, Σᾶς στέλνω λοιπόν τέσσαρας λίρας με τόν Ἄνθιμον, καί ἂν εἶναι ἀνάγκη τās δίδετε τόν ἴδιον. καμμίαν ἀπάντησιν εἰς τήν γραφήν του δέν ἔκαμα, ἡ παναγιότητά Σας δύνασθε νά τόν ὀμηλήσητε τά δέοντα. ὑποσημειοῦμαι μέ βαθύτατον σέβας : -

1883 : Ἀπριλίου 18 : ἐν Νησίῳ : -

Τῆς πανσεβάστου μοι παναγιότητος δούλος Σας ταπεινότατος καί πρόθυμος ταῖς διαταγαῖς -

ὁ Μελέτιος -

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'

Ἀρχιδιάκονος Μελέτιος
Ἐλήφθη τῇ 19^ῃ Ἰουνίου αὐτοῦ
ἀρ. πρωτ. 412

8523

Τήν Παναγιότητά Σας ταπεινῶς προσκυνῶ !

† Προημερῶν ἔλαβον τό ἄλογόν μου, καί ἀμερημνήτε περί τούτου. Σήμερον ἦλθεν σοβαρῆς καί μᾶς ἐζήτησε τόν φόρον τῶν προβάτων (τζελέπικα) καί παρακαλῶ νά στείλετε τό κοτζιάνι μέ τόν Κότζιον νά τό ἐξαγοράσωσι διά νά μὴν μας ἐνοχλῶσι, ἔδοσα ὑπόσχεσιν διά 10 ἡμέρας νά πληρώσω τά χρήματα. Τό χορτάρι ὅπου Σᾶς ὑποσχέθηκα εἶναι ἔτημον πλήν κηρατζήν κατὰ τό παρόν δεν εὐρίσκω, ἐπειδή οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐπάνω εἰς τόν θέρον καί δέν ἔρχονται οἱ ἀραπάδες, καί μετὰ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Ἰωσὺς ἔρχεται. ἐπιδημῆα εἶναι εἰς τά πρόβατα τῶν μερῶν μας, εἰς τά περσηνά καί τά φετινά ἀρνία, ἀπό τήν νό-

σον τήν λεγομένην ταλάκιον, ἕως τήν ὥραν ἐχάθησαν τοῦ Μοναστηρίου μας ὑπέρ τὰ ἑκατόν, καί φόβος ὑπάρ[χη] νά μήν χάσωμεν ὅλα τοῦ Κυρίου Δαβίδ ὁ σκοπός ἦτον νά λάβῃ τό ἀπολυτήριο ἀπό τήν Παναγιότητά Σας, καί ὄχι νά μονάσῃ εἰς τό Μοναστήριόν μας καί ζητοῦσεν αἰτίαν διά νά ἀναχωρήσῃ ἀπό ἐμαῶς, ἐσχάτως μέ ἐζήτησεν 20 λίρας νά ἀγοράσῃ ἄλογον διά νά καβαληκεύῃ, καί ἐγώ τόν ἀπήντησα, ζῶα ἔχομεν καί ὅταν ἔχει ἀνάγκην ἄς καβαληκεύῃ, καί ἀπό αὐτήν τήν αἰτίαν ἀναχώρησεν, πλήν εἰς ποῖον μέρος ἀγνωῶ. Τό σφάλμα εἶναι ἐδικόν μου ὅπου ἀκούω τοιούτους τηχοδιόκτας. Τήν ἐφημερίδα τῆς Αὐγῆς δεν τήν λαμβάνω τακτικά, ἐνίστε λαμβάνω φύλλα τρία, καί ἄλλοτε τέσσαρα, καί ἐκεῖνα σχησμένα, καί πατζαβοργιασμένα. Ταῦτα πρὸς γνώση Σας, ἐγὼ δέ ὑποσημηοῦμε βαθυσεβάστως :-

1883 : Ἰουνίου : 8 : ἐν Νησίῳ -

Τῆς Σεβαστῆς μοι Παναγιότητος δοῦλος της ταπεινός καί προθυμότητος ταῖς ἐπιταγαῖς -

ὁ Μελέτιος

Β' ΕΙΚΟΝΕΣ

1. ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Handwritten Greek text on a piece of aged, lined paper. The text is written in a cursive script and is mostly illegible due to the image's low resolution and high contrast. The paper shows signs of wear, including dark spots and a tear at the top edge. The handwriting is dense and fills most of the page.

Επιστολή Ε' (22 Φεβρουαρίου 1883)

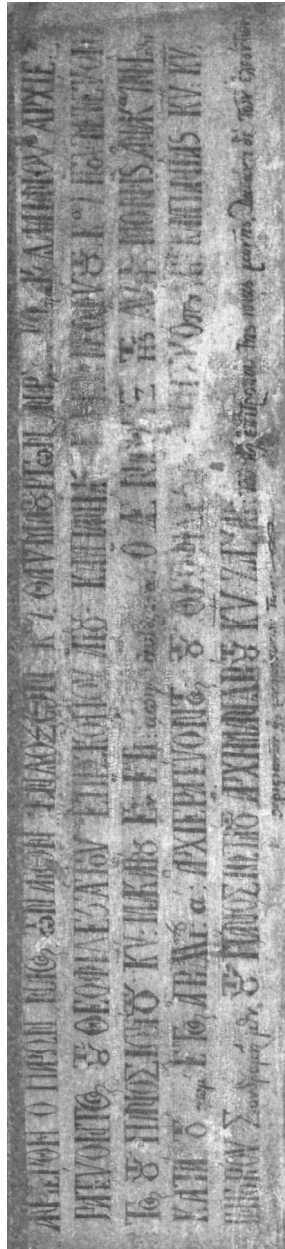
2. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ, ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ, ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ

Εικ. 1 Το καθολικό της μονής των αγίων Αναργύρων στο Νησί (1990)

Εικ. 2 Παράσταση των αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού στο υπέρθυρο της νοτίας εισόδου του καθολικού της μονής

Εικ. 3 Η επιγραφή
στο υπέρθυρο της νοτίας εισόδου του καθολικού της μονής

ΕΙΛΙΦΕΤΕΛΟΣ ΗΠΙΘΥΣΑ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ
 ΉΡΟΜΑΡ ΔΥΡΟΣ ΜΟΔΕΣΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΣΤΗΣ
 1773 ΚΑΛΑΜΙΝΑΝ, ΉΡΗΙΟΝ, ΓΕΛΑΙΩΒ ΔΙΑ
 ΧΡΟΣ ΚΑΜΟΥ ΤΥΜΑΘΗΣ, ΗΘΕΛΗΘΕ ΛΩΝ
 ΉΡΟΜΟΝΑΧΟΝ, ΔΕΚΑΝΤ, ΤΥΚΟΝΜΟΠΟΔ
 ΓΕΟΡΓΙΟΥ ΣΥΜΕΛΗΤΟΥ

Τυφλούμεν ήσυχία ήναι εν χορίον χειρομαυ
 ηδύσενήν ή ήσυχία εν δια χειρός ού ήσυχονα
 αβολήμανήν Τυφλούμεν ήσυχία εν χορίον
 ή ήσυχον εν δια χειρός ήσυχία εν χορίον
 κατή βαβα ζουνιγώδ ήσυχία εν χορίον
 της αναλαμαχίστα :

— 1773
 Σεπτέμβριος - 12

ή δια ήσυχον	της ήσυχίας	
μιαίνι	— — —	230
πινκαμάδης	— — —	212
ηδύσεν	— — —	4
		40
ήσυχον εν χορίον		12
		61

αυτή η ήσυχία

Εικ. 4 Ενθυμήσεις στη χειρόγραφη ακολουθία του αγίου Μοδέστου της μονής αγίων Αναργύρων στο Νησί

Σὺν χροῖ ἐκείνῳ ἀποστολῆς καὶ ἐπιτομῆς τῆς ἱστορίας
ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης
ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης
ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης ἐκείνης

Εικ. 5 Ενθύμηση του Χατζή παπά Παναγιώτη στη στάχωση του χειρογράφου κώδικα Κ.Β.2 (αφ. εισ. 2042) της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας

SUMMARY

Athanasios G. Voudouris

The bishopric of campania during the period of its temporarily subordination to the Metropolis of Thessaloniki (1876 – 1883)

According to the letters (1881-1883) that archdeacon Meletios was sending to the Metropolitan of Thessaloniki Kallinikos Fotiadis and according to other sources too

The bishopric of Campania, known since the middle Byzantine period, consisted of one of the bishoprics of Thessaloniki's metropolis at the whole during the Ottoman's Empire period, and until the year 1924, when it developed into a metropolis its self, but it was finally suppressed a bit later at the year 1930.

The early information that we allocate concerning the bishopric are very few, as the greatest part of its records has been destroyed. We can hardly at the second half of the 18th century claim, that we henceforth have a clearer image of its structures and operation, a fact caused by the finding and publication of certain letters of its bishop Theofilos Papafilis (1749-1795). However, the information concerning the next years (19th century) are still limited.

In the dues of the 19th century, the bishopric, mainly for financial reasons, as it had created large debts to various lenders that was unable to pay back, and secondly for reasons of intellectual nature, temporarily subordinated to the metropolis of Thessaloniki, from 1876 until 1883.

Important information for the causes of the (subordination?) and also for matters concerning the bishopric during the examined period, we draw through certain publications of the period, from the newspaper

“Ermis” of Thessaloniki, as well as from seven -unknown until today- letters, coming from the records of the metropolis of Thessaloniki, from the archdeacon Meletios, who was delegate of the Metropolitan of Thessaloniki Kallinikos Fotiadis, who maintained as base the monastery of Saints Anargiri at the village Nisi. The monastery of Saints Anargiri at this period, consisted of one of the main centers of the bishopric, in many of the sectors of the public and private life of the region’s Christians.

The finding and publication of the above letters of Meletios, combined with other sources, mainly with certain publications of the newspaper “Ermis” of Thessaloniki, is considered particularly important, as the available information for the history of the bishopric are until now very few. Henceforth, with the present study, additional appreciable information comes in the light of publicity for ecclesiastical, educational, financial, administrative and other relevant matters that enrich to a great degree our knowledge on the historical development of the province in the dues of the 19th century.